

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

Dana Předotová
obor Školský management

Historie školství od roku 1945 do současnosti

History of Education since 1945 to Present

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Vít Dočekal, Ph.D.

Olomouc 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Historie školství od roku 1945 do současnosti zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Pardubicích dne 15. března 2014

.....

Dana Předotová

Poděkování

Za cenné rady, náměty, zejména v doporučení odborné literatury a orientace v ní, odborné vedení a pomoc při zpracování závěrečné bakalářské práce děkuji Mgr. Vítu Dočekalovi, Ph.D.

Obsah

Obsah.....	4
Úvod.....	6
1 Legislativa, změny v předškolním, základním a středním školství a systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v letech 1945 – 1948.....	7
1.1 Legislativa a změny ve školství.....	7
1.2 Systém vzdělávání pedagogických pracovníků.....	9
1.3 Souhrn a zhodnocení.....	10
2 Legislativa, změny v předškolním, základním a středním školství a systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v letech 1948 – 1953.....	11
2.1 Legislativa a změny ve školství.....	11
2.2 Systém vzdělávání pedagogických pracovníků.....	12
2.3 Souhrn a zhodnocení.....	13
3 Legislativa, změny v předškolním, základním a středním školství v letech a systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v letech 1953 – 1960.....	15
3.1 Legislativa a změny ve školství.....	15
3.2 Systém vzdělávání pedagogických pracovníků.....	16
3.3 Souhrn a zhodnocení.....	18
4 Legislativa, změny v předškolním, základním a středním školství a systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v letech 1960 - 1978.....	19
4.1 Legislativa a změny ve školství.....	19
4.2 Systém vzdělávání pedagogických pracovníků.....	22
4.3 Souhrn a zhodnocení.....	23
5 Legislativa, změny v předškolním, základním a středním školství a systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v letech 1978 – 1989.....	25
5.1 Legislativa a změny ve školství.....	25

5.2 Systém vzdělávání pedagogických pracovníků.....	27
5.3 Souhrn a zhodnocení	29
6 Legislativa, změny v předškolním, základním a středním školství a systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků od roku 1989 do současnosti.....	30
6.1 Legislativa a změny ve školství	30
6.2 Systém vzdělávání pedagogických pracovníků.....	36
6.3 Souhrn a zhodnocení	38
7. Celkové porovnání trendů ve vzdělávání za období od roku 1945 do současnosti	40
Závěr.....	41
Literatura a zdroje	43
Příloha č. 1 - Přehled ministrů školství v letech 1945 – 2014.....	47
Příloha č. 2 – Nejdůležitější platné předpisy ve školství.....	54
Příloha č. 3 – Nařízení vlády o oceněních udělovaných MŠMT.....	57
Příloha č. 4 – Soustava škol	60
Anotace.....	62

Úvod

Školství tvoří významnou kapitolu českých dějin. Dějiny českého školství po druhé světové válce jsou plné významných mezníků a zajímavých historických událostí spjatých zejména se změnami politického uspořádání. Z hlediska legislativy lze rozdělit do šesti význačných období podle vydaných školských zákonů. Cílem mé bakalářské práce bylo shrnout, popsat a seřadit legislativu ve školství v jednotlivých obdobích, hlavní cíle, poslání a úkoly ve výchově a vzdělávání mládeže v průběhu času tak, jak se měnily priority zájmů jednotlivých vládnoucích skupin. Důraz je kladen na změny školských zákonů a vzdělávacích systémů a jejich dopad na žáky a pedagogy, uspořádání a poskytnutí přehledných informací o vývoji předškolního, základního a středního školství od roku 1945 do současnosti. Okrajově se také zmiňuji o školství vysokém.

Práce je pro větší přehlednost rozdělena do šesti kapitol podle jednotlivých období (1945 – 1948, 1948 – 1953, 1953 – 1960, 1960 – 1978, 1978 – 1989 a od r. 1990 do současnosti). Každá kapitola je dále členěna na tři podkapitoly, z nichž první shrnuje legislativu a změny ve školství, druhá se zabývá systémem vzdělávání pedagogů, třetí podkapitola má za úkol přehledně a stručně zhodnotit dané období z pohledu dnešního člověka z různých hledisek, kterými jsou například efektivita vzdělávání, individualizace, politický tlak a požadavky na vzdělání pedagogů. Poslední, sedmá, spíše přehledová kapitola se pro úplnost stručně věnuje všem ministrům školství od konce války do současnosti.

Nezabývala jsem se praktickými dopady legislativních opatření do bezprostřední praxe řízení a vedení škol, což by vyžadovalo mnohem více místa a studia dobových časopisů, školních kronik a protokolů z učitelských porad.

Jako hlavní zdroje informací mi sloužily odborné publikace, zákony, vyhlášky a jiné právní předpisy citované v textu práce.

1 Legislativa, změny v předškolním, základním a středním školství a systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v letech 1945 – 1948

1.1 Legislativa a změny ve školství

V jednotlivých obdobích působily na české školství rozmanité vlivy, školství se rozvíjelo různým tempem a směrem. Jedním z velkých mezníků byl konec druhé světové války. V roce 1945 začala nová etapa rozvoje československého školství. Snahou tehdejších politiků bylo pokračovat v duchu předválečného demokratického období. Po katastrofální situaci, způsobené nacistickou okupací, se jevila jako jediná cesta pomoci československému školství jeho reforma. Na základě internetového zdroje jsem zjistila, že dne 2. dubna 1945 byl vydán Ústavní dekret prezidenta republiky č.1/1945 Sb., o organizaci vlády a ministerstev v době přechodné. Pojednává i o nově obnoveném Ministerstvu školství a osvěty. V dekretu byly uvedeny školy, které se postátňovaly. Byly to školy mateřské, školy obecné a měšťanské, školy střední a učitelské ústavy, školy odborné, lidové školy zemědělské, školy učňovské a školy hudební. Nepostátňovala se učiliště, která nebyla všeobecně vzdělávací. Obnovena byla činnost školských rad (předpis č. 1/1945 Sb., Ústavní dekret prezidenta republiky o nové organizaci vlády a ministerstev v době přechodné).

Cigánek uvádí, že dne 4. května 1945 byl vyhlášen tzv. Košický vládní program, v jehož obsahu byla stanovena koncepce obnovy československého státu. V XV. bodě se mimo jiné píše o zrušení německých škol, provedení revize žákovských a lidových knihoven. Dále je v dokumentu zmiňována obnova českých a slovenských škol všech kategorií, je zde věnována zvláštní péče novému budování mateřských škol a provedení důsledné demokratizace, která by umožňovala přístup do škol co nejširším vrstvám. Důraz byl zvláště kladen na zesílení slovanské orientace (Cigánek, 2009). Podle Cigánka „*již zde však byla patrná levicová a marxistická orientace této vlády*“ (Cigánek, 2009, str. 21).

Štverák píše o organizaci slovenského školství, které bylo budováno nadále v duchu samostatné národní slovenské svébytnosti (Štverák, 1983).

Kotíková poukazuje na skutečnost, že v tomto období existovaly dva trendy vzdělávacího systému. Od 11 let probíhalo vzdělávání na měšťanských školách s praktickou orientací a na druhé straně vzdělávání na gymnáziích s přípravou na vysoké školy (Kotíková, 1966).

Funkci ministra školství zastával Zdeněk Nejedlý (od května 1945 do roku 1946). Je pokládán za hlavního představitele reformátorů školské správy a představitele levice. Komunisté vystoupili s programem jednotné školy, čímž se rozuměla taková školská soustava, která dává mládeži téhož věku vzdělání na jednom školském stupni a která umožní každému žáku, jež splnil školu určitého stupně, přístup ke vzdělání na dalším stupni. Jak uvádí Cigánek, hlavními odpůrci vládního programu byly Československá strana lidová a katolická církev, které upozorňovaly mimo jiné na porušování principů náboženské svobody (Cigánek, 2009). Horák ve své publikaci popisuje postupnou obnovu církevních škol (Horák, 2011).

Morkes upozorňuje, že již před první světovou válkou a v letech předmnichovské republiky se objevuje představa o jednotné škole, kde mezi pokrokovými učiteli zaujímal význačné místo profesor Václav Příhoda, který byl v počátečním poválečném období ministrovým poradcem (Morkes, 2002). Miroslav Somr zmiňuje, že Václav Příhoda se zasloužil o vybudování první pedagogické fakulty, která se pod tlakem univerzitního senátu musela přejmenovat na Soukromou dvouletou pedagogickou akademii (Somr, 1987).

Vališová uvádí, že v dubnu 1947 přijal prezident republiky Edvard Beneš delegaci Svazu zaměstnanců školství a osvěty (Revolučního odborového hnutí) a souhlasil s jednotnou školou a rozhodnutí o rozlišování nechal na odbornících (Vališová, 2007). Sám Beneš se ve svém projevu z roku 1947 zmiňuje o potřebě změny starých rakouských zákonů a propagoval myšlenku jednotné školy (Beneš, 1947). Horák ale poukazuje i na skutečnost uvážlivějšího přístupu ke školské reformě a diskuzemi se zúčastněnými institucemi po nástupu nového ministra školství Jaroslava Stránského po volbách v květnu 1945 (Horák, 2011).

V poválečných letech bylo školství zaměřeno na přátelství se slovanskými národy, zejména s národy Sovětského svazu. Ruský jazyk byl v učebním plánu zařazen po mateřském jazyce na přední místo. V internetovém článku je zmiňována skutečnost o založení instituce pro práci v pedagogické vědě. 27. října 1945 byl

dekretem prezidenta republiky založen Výzkumný ústav pedagogický Jana Ámose Komenského. Jeho hlavním cílem byla vědecká, objektivní a tematická činnost v oblasti školství. Po roce 1948 byla jeho činnost ovlivňována ideologií režimu (Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2013).

1.2 Systém vzdělávání pedagogických pracovníků

Do roku 1946 vyučovali na reálných gymnáziích absolventi univerzit. Hlavně ti, kteří byli absolventy přírodovědeckých a filozofických fakult. Absolventi učitelských ústavů, tedy specializovaných středních škol neuniverzitního typu pro vzdělávání učitelů, učili na obecných a měšťanských školách. O velký počet vzdělávacích ústavů se starala církev. Horák uvádí například obnovení činnosti církevního gymnázia na Velehradě a biskupského gymnázia v Brně (Horák, 2011).

Dne 27. října 1945 byl vydán Dekret prezidenta republiky č. 132/1945. Sb., o vzdělávání učitelstva, který předepisuje učitelům škol všech stupňů a druhů vysokoškolské vzdělání.

Dne 9. dubna 1946 navazuje na prezidentský dekret zákon č. 100/1946 Sb., kterým se zřizují pedagogické fakulty mimo sídla univerzit, kde budou učitelé vzdělávání i v jiných oborech, které stanovil ministr školství a osvěty, na Slovensku v dohodě s povereníkem školství a osvěty. Od školního roku 1946/1947 byly zřízeny pedagogické fakulty v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Brně, Olomouci, Bratislavě. K jejich otevření došlo v listopadu 1946. Vzdělání učitelů tak poprvé dostalo vysokoškolský charakter. Informace z internetového zdroje upozorňuje, že zásluhu na vysokoškolském vzdělávání pedagogů měl profesor Otokar Chlup, pedagog na Univerzitě Karlově, na které zajišťoval pedagogickou přípravu všech kategorií učitelů. Prof. Chlup byl jmenován v roce 1952 akademikem ČSAV a od roku 1957 se stal ředitelem Výzkumného pedagogického ústavu Jana Ámose Komenského, který byl zaměřen na výzkum cílů a obsahu vzdělávání (Otokar Chlup, 2013).

Somr zmiňuje, že statut pedagogických fakult a jejich poboček vydala vláda svým nařízením ze dne 27. srpna 1946. Ministerstvo vydalo zkušební a studijní řády. Vysokoškolské studium bylo rozděleno podle zařazení budoucího studujícího učitele. Pro učitelky mateřských škol bylo stanoveno jednoleté studium, pro učitele škol

obecných dva roky a pro učitele měšťanských škol tři roky. Upřesňuje délku studijní doby takto: učitelky mateřských škol měly absolvovat 4 semestry, učitelé obecných a měšťanských škol 6 semestrů, učitelé středních škol 8 až 10 semestrů. Současně se v přechodném období krátila doba studia u učitelek mateřských škol na 2 semestry, u učitelů škol obecných na 4 semestry (Somr, 1987).

Výnos ministerstva z roku 1947 umožňoval učitelům v činné službě, aby si doplnili své vzdělání a kvalifikaci. Přestože šlo především o politické rozhodnutí, jak uvádí Morkes, bylo to pozitivní rozhodnutí v zájmu zvýšení úrovně školství (Morkes, 2004).

Podle Cigánka již v lednu 1947 upozorňuje ministr školství a národní osvěty Jaroslav Stránský, že i když vláda schválila zkrácení přípravy učitelů na pedagogických fakultách o jeden rok, chybělo v praxi na třináct set pracovních sil. Dále Stránský poukazoval na velké finanční zatížení, které klade stát na provoz pedagogických fakult, a na nedostatek kvalifikovaných vysokoškolských učitelů na těchto fakultách (Cigánek, 2009).

1.3 Souhrn a zhodnocení

V období let 1945 – 1948 bylo třeba obnovit celou sféru školství zdevastovanou nacistickou okupací. Celé tři roky se nesly v duchu boje za jednotnou školu (ke které se přikláněl i prezident E. Beneš). Již v tom období byla patrná prosovětská orientace školství, což lze zdůvodnit politickým vývojem společnosti po osvobození značné části Československa Rudou armádou. Poprvé v dějinách českého školství bylo zavedeno vysokoškolské studium pro pedagogy. Zároveň však toto období provázela nedostatek kvalifikovaných učitelů.

2 Legislativa, změny v předškolním, základním a středním školství a systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v letech 1948 – 1953

2.1 Legislativa a změny ve školství

Po nastolení komunistické vlády v roce 1948 byl 21. dubna 1948 vydán Ústavodárným národním shromážděním republiky Československé zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství. Podle Deváté splňoval trend školské politiky KSČ, východiskem nové školské politiky se stal marxismus – leninismus (Devátá, 2010). Ministerstvo školství a osvěty bylo přejmenováno na ministerstvo školství, věd a umění. Podle internetového odkazu ve stejném období, 9. května 1948, byl schválen ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky. V paragrafu dvanáctém až čtrnáctém se hovořilo o školství a ústava pojednává též o jednotném školském systému (Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky).

Ve sbírce zákonů je stanoveno, že v celé republice se školství zestátnilo a odstranila se jeho dvoukolejnost (státní správa a samospráva), stavělo na principech socialistické a výchovné ideologie. Byla vyhlášena jednotná, státní všeobecná vzdělávací devítiletá škola, která byla povinná a bezplatná pro všechny děti od 6 do 15 let. Systém školství byl třístupňový:

- národní škola (1. – 5. ročník)
- střední škola (6. - 9. ročník)
- vyšší výběrové školy - čtyřletá gymnázia, vyšší odborné školy pro průmysl a zemědělství, ženská povolání, uměleckou činnost, sociální a zdravotní služby a dvou až tříleté odborné školy (zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství).

Dle již uvedeného zákona č.95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství se součástí školského systému staly mateřské školy a školy pro mládež vyžadující zvláštní péči, zřízeny byly domovy mládeže a družiny. V oblastech, které

přímo se školstvím nesouvisely (tělesná výchova a sport, církevní záležitosti, osvětová péče), byla působnost ministerstva omezena. Všichni zaměstnanci přešli do státních služeb, byly zrušeny učitelské ústavy na úrovni střední školy. Byly vypracovány nové učební plány, osnovy a učebnice. Nový učební plán spolu s osnovami zdůrazňoval političnost školy, její těsné spojení se životem a také její lidově demokratický charakter (zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství).

V úvodním ustanovení zákona se popisuje skutečnost, že školy pečují o všestranný rozumový, citový, mravní a tělesný vývoj žáků. Vzdělávání mělo probíhat v duchu pokrokových národních tradic, v duchu humanity, vychovávat se mělo k samostatnému myšlení a cílevědomému jednání, činnosti, spolupráci a touze se dále vzdělávat, k budovatelskému úsilí. Mládež měla být vychovávána v duchu demokratických principů a úkolem bylo vychovat statečné obránce vlasti a zastánce pracujících v socialismu.

Tento školský zákon byl v platnosti pouze čtyři roky (Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, ročník 1948).

2.2 Systém vzdělávání pedagogických pracovníků

Somr poukazuje na vládní usnesení z 30. května 1950. Byla porušena jednotná koncepce ve vzdělávání učitelů. Ve školním roce 1950/1951 byla zřízena pedagogická gymnázia pro vzdělávání učitelek mateřských škol a pedagogická gymnázia pro vzdělávání učitelů národních škol (Somr, 1987).

Stalo se tak kvůli rychlému rozvoji školství, přibývání nových škol, nástupu silných populačních ročníků do škol mateřských a národních. Vzdělávání učitelek mateřských škol a učitelů národních škol bylo tak opět vráceno na středoškolskou úroveň. Na vysokých školách se vzdělávali pouze učitelé druhého stupně základní školy.

V roce 1952 vydalo ministerstvo směrnici o politickém školení učitelů. Školení se často realizovala i internátním způsobem a dřívější odborné kurzy dalšího vzdělávání učitelů byly nahrazovány politickými školeními. S těmito změnami souviselo odměňování učitelů, ve kterém byla upřednostňována průkopnická činnost.

Morkes se zmiňuje o skutečnosti, že v roce 1953 bylo přijato vládní nařízení, které zavedlo čestné uznání pro učitele a školské pracovníky (Morkes, 2002).

Dne 21. července 1953 bylo přijato vládní nařízení 73/1953 Sb., o vyznamenáních a čestných uznáních pro učitele a jiné školské pracovníky. Patřilo k nim vyznamenání „Medaile Jana Ámose Komenského“, veřejné uznání a čestné tituly „Zasloužilý učitel“, „Zasloužilý školský pracovník“ a „Vzorný učitel“ (předpis č. 73/1953 Sb., vládní nařízení o vyznamenáních a čestných uznáních pro učitele a jiné školské pracovníky).

Dalším opatřením ministerstva školství, věd a umění, jak popisuje Morkes, byla příprava nových kádrů pro vysoké školy. Proškolením v internátních kurzech s celodenní výukou trvající jeden až dva roky procházeli mladí lidé ve věku od 18 do 28 let, kteří pocházeli z dělnických rodin a byli kádrově prověřeni. Kurzy byly přípravou na vysokoškolské studium, ke kterému se posluchači museli zavázat. Na vysoké školy mohli být absolventi státních kurzů přijímáni bez pohovorů. V roce 1952 vydalo ministerstvo též pokyn pro podporu a zřízení kateder marxismu-leninismu. Teprve ve školním roce 1953/54 se přešlo k přijímacím zkouškám, které se konaly ze dvou předmětů, důraz byl však kladen na politicko-výchovný profil uchazečů. Po roce 1948 nebyl velký zájem o studium na vysokých školách. Došlo ke změnám mezi vysokoškolskými pedagogy a kladly se značné nároky na politický profil uchazečů (Morkes, 2002).

2.3 Souhrn a zhodnocení

Z dokumentů v období let 1948 – 1953 vyplývá, že poměry ve školství se zcela změnilo oproti situaci v prvních poválečných letech. Jednotná škola a zestátnění školství zcela potlačily soukromé a alternativní školy, vliv a angažovanost církví byl omezen na minimum. I když se v dokumentech píše o demokratizaci, ve skutečnosti se projevoval velký ideologický tlak ze strany komunistické vlády ve všech oblastech společnosti (zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství).

Byl potlačován individualismus jak žáků a studentů, tak pedagogických pracovníků. Morkes píše, že u pedagogů byl upřednostňován politický růst a sounáležitost s režimem před odbornými znalostmi a odborným růstem. Odborné

kurzy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků z dřívější doby byly nahrazovány politickým školením (Morkeš, 2002).

Učitelská profese byla v mnoha oblastech devalvována nahrazováním skutečných odborníků méně zdatnými, mnohdy až neprofesionálními lidmi, kteří místo odbornosti měli vyhovující kádrový profil.

Návaznost na předchozí období byla minimální. Důležitá byla politická příslušnost, odbornost se stavěla až za ní.

3 Legislativa, změny v předškolním, základním a středním školství v letech a systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v letech 1953 – 1960

3.1 Legislativa a změny ve školství

Počátkem 50. let bylo nutné dodat rychle rostoucímu průmyslu nové pracovní síly se středoškolským vzděláním, byly zvýšeny požadavky na zrychlení tempa industrializace našeho hospodářství. Požadavek vyzněl v tom smyslu, že bude nutné zavést povinnou školní docházku osmiletou místo devítileté, což byl ve vzdělávání krok zpět a přeorientovat gymnázia tak, aby se snížil počet žáků v latinském oboru a byl rozšířen počet žáků s deskriptivní geometrií. Byla připomínána potřeba přepracovat také učební plány a osnovy pro novou koncepci školy. Úsporná opatření se stala spolu s požadavkem dát veškeré mládeži vyšší všeobecné vzdělání bezprostředním podnětem k nové školské reformě, která vznikla v roce 1953. Jak konstatuje Rýdl, následkem politického tlaku vznikl i další požadavek na zaměření úprav ve školství podle sovětského vzoru (Rýdl, 2010).

Dne 24. dubna 1953 byl vydán Národním shromážděním Československé socialistické republiky zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů. Jak jej charakterizuje Morkes, tento zákon lze považovat za nejhorší v celé historii našeho školství. Dokonale narušil všechny tradice českého a československého školství, vnášelo se do něj ideologické pojetí s velkou mírou sovětizace všech organizačních principů, obsahu výuky a metod. V úvodních ustanoveních zákona se mimo jiné změnilo poslání výchovy a vzdělávání. Škola měla pro socialistickou společnost vychovávat dokonale připravené občany, měla být spjata s úkoly socialistického budování, politickým, hospodářským a kulturním rozvojem země (Morkes 2002).

Podle internetového zdroje se v zákoně č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů se píše, že vzdělávání poskytuje osmiletá střední škola nebo prvních osm postupných ročníků jedenáctileté střední školy. V praxi to znamenalo, že se zkrátila povinná školní docházka na osm let a tzv. jedenáctiletka zároveň zkrátila úplné střední vzdělávání. Pro žáky třetího ročníku gymnázií se zřizoval

prázdninový kurz, během kterého byli připravováni ke státní závěrečné zkoušce (předpis č. 31/1953 Sb., zákon o školské soustavě a vzdělávání učitelů).

Podle Rýdla se počet středoškoláků od konce druhé světové války do roku 1958 zvýšil trojnásobně (Rýdl, 2010).

Zavedeny byly i některé mimořádné formy studia při zaměstnání pro pracující.

Vališová zmiňuje, že postup ze čtvrtého do pátého ročníku základní školy činil nemalé části dětí velké problémy, protože bylo navýšeno množství učiva. Za tuto skutečnost se dávala vina především učitelům (Vališová, 2007).

Vališová uvádí, že byla kritizována pedagogická věda kvůli malému příspěvku k překonání nízké úrovně výchovy a vyučování. Pedagogičtí odborníci vypracovávali nový obsah a metody školní práce, vše se však dělo mechanicky, se zaváděním nových předmětů a vynecháváním celých oddílů učiva. O zlepšení situace se pokoušel O. Chlup zavedením úpravy v učebních osnovách. Politickými vlivy státu však byla tato snaha přerušena (Vališová, 2007).

3.2 Systém vzdělávání pedagogických pracovníků

V již zmiňovaném zákoně č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů bylo také upraveno vzdělávání pedagogických pracovníků. V popředí vzdělávání učitelů stálo zajištění vysoké ideové a odborné úrovně pedagogické práce. Zákonem byly zrušeny pedagogické fakulty a místo nich byly vytvořeny vyšší pedagogické školy a Vysoká škola pedagogická v Praze. Pro učitelky mateřských škol se zřizují tříleté pedagogické školy a absolventky konají jednoletou řízenou pedagogickou praxi v mateřských školách. Pro učitele prvního až pátého postupného ročníku se zřizují čtyřleté pedagogické školy, pro vzdělání učitelů šestého až osmého postupného ročníku dvouleté vyšší pedagogické školy, do kterých jsou přijímáni absolventi jedenáctiletých středních škol, popřípadě pedagogických a výběrových škol. Pro vzdělání učitelů devátého až jedenáctého postupného ročníku a učitele pedagogických a odborných škol se zřizují vysoké školy pedagogické, do kterých jsou přijímáni absolventi jedenáctiletých, pedagogických a odborných výběrových škol. Vyšší školy pedagogické a Vysoké školy pedagogické řídilo Ministerstvo školství a osvěty. Tento systém se změnil až koncem padesátých let předpisem č.

57/1959 Sb., vládním nařízením o pedagogických institutech ze dne 31. července 1959, s účinností od 20. srpna 1959 (předpis č. 57/1959 Sb., vládní nařízení o pedagogických institutech).

V materiálech z odborné konference se píše, že v této době vycházelo několik výborných metodologických studií PaedDr. Josefa Cacha (Hýbl, 2004).

V roce 1953 Národní shromáždění Československé socialistické republiky vydalo vládní nařízení č. 6/1953 Sb., kterým se rušily a zřizovaly některé orgány státní správy a namísto Ministerstva školství, věd a umění byla nově zřízena ministerstva dvě – Ministerstvo školství a osvěty a Ministerstvo vysokých škol, avšak v listopadu téhož roku bylo vládním nařízením č. 77/1953 Sb., o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy Ministerstvo vysokých škol zrušeno a dále existovalo pouze Ministerstvo školství. Úkoly v oblasti osvěty převzalo nově zřízené Ministerstvo kultury. V červnu 1956 byla ministerstva opět sloučena (předpis č. 77/1953 Sb., o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy).

Morkes vysvětluje, že nedostačující počet pedagogických pracovníků řešily jednorocní kurzy pro absolventy středních škol jedenáctiletých (Morkes, 2004).

Dne 24. srpna 1954 vydalo ministerstvo školství výnos, kterým se pomocnými orgány školské správy mohly stávat pedagogické sbory a školské komise.

Rýdl uvádí, že pedagogické sbory pomáhaly školské správě s ideologickým a metodickým vzděláváním učitelů a s organizací různých akcí, jako příkladně hospitace, exkurze, přednášky, soutěže a další. Pedagogické sbory se během času přeměnily na Krajské pedagogické ústavy a Okresní pedagogická střediska. V polovině padesátých let kritizovala komunistická strana vysokoškolské učitele, že se věnují především práci odborné a nepůsobí na žáky a studenty v oblasti politické. V tomto období byl vydán nový pracovní řád pro pedagogické pracovníky, který rozšiřoval jejich povinnosti a určoval podrobně sankce za prohřešky a neplnění povinností (Rýdl, 2010).

Dne 20. srpna 1959 vešel v účinnost předpis č. 57/1959 Sb., Vládní nařízení o pedagogických institutech zřizovaných v krajských městech. Pedagogické instituty se zřizovaly v Praze, Brandýse nad Labem, Liberci, Hradci Králové, Pardubicích, Jihlavě, Brně, Košicích a v Prešově jako vysoké školy. Na vysokou školu se tímto

nařízením změnil pedagogický institut v Martině. Pedagogické instituty vzdělávali učitele pro školy poskytující základní všeobecné vzdělání. Pro první stupeň trvalo vzdělávání tři roky, pro druhý stupeň čtyři roky. Pedagogické instituty zřizovaly kraje.

Středoškolští učitelé se vzdělávali na univerzitních fakultách. 1. září 1952 byla zřízena Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy v Praze a v roce 1959 Institut tělesné výchovy a sportu (přejmenován od roku 1965 na Fakultu tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy).

3.3 Souhrn a zhodnocení

Období 1953 – 1960, jak zmiňoval Morkes, znamenalo největší úpadek rozvoje vzdělávání od druhé světové války. Efektivita vzdělanosti se snížila zejména zavedením pouze osmileté povinné školní docházky a přeorganizováním učebních osnov na gymnáziích, na kterých byly omezeny klasické předměty. Práce s žáky a studenty upadala, nebylo možné stihnout a pojmout v kratší době celkové množství učiva (Morkes, 2002).

Devalvací zaznamenalo vzdělávání pedagogických pracovníků. I když byla proklamována nutnost a potřeba vysoké odborné úrovně učitelů, ve skutečnosti zrušením pedagogických fakult a zavedením pedagogických škol utrpěla velmi úroveň jejich vzdělání. Rýdl uvádí: „*Celkově došlo ke snížení prestiže učitelského povolání i k snížení kvality přípravy učitelů*“ (Rýdl, 2010, str. 37).

Do popředí se dostala politická ideologie komunistické strany a uvědomělost, než skutečné vzdělání, odbornost, umění učit a moderní metody výuky. Průcha uvádí, že z důvodu náboženského přesvědčení nebo třídnímu původu nebylo mnoha uchazečům studium umožňováno a mnoho učitelů bylo nuceno ze školství odejít. Vládnoucí strana prosazovala do popředí tzv. socialistickou inteligenci. Studenty s nevyhovujícím kádrovým posudkem nahrazovaly dělnické kádry, které ve speciálních kurzech získávaly potřebné vzdělání a na vysoké školy byly přijímány bez pohovorů. (Průcha, 2009).

4 Legislativa, změny v předškolním, základním a středním školství a systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v letech 1960 - 1978

4.1 Legislativa a změny ve školství

Nevyhovujícím stavem ve školství se již v roce 1958 zabýval 11. sjezd KSČ, na kterém jeho zástupci přijali usnesení o prodloužení povinné školní docházky z osmi na devět let a prodloužení středního vzdělávání o jeden rok.

Změny provedlo Národní shromáždění Československé socialistické republiky dne 15. prosince 1960 zákonem č.186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (Sbírka zákonů Československé socialistické republiky, ročník 1960). Tento zákon navazoval na Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, vydaný a platný dne 11. července 1960. V článku 16 je psáno: *„Veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu, a v těsném spojení se životem a prací lidu“* a V článku 24 *„ Veškerá výchova a všechno vyučování jsou založeny na vědeckém světovém názoru a na těsném spojení školy se životem a prací lidu“* (100/1960 Sb. – Poslanecká sněmovna, str. 297, 298).

Od konce druhé světové války to byl v pořadí již třetí školský zákon. V úvodních ustanoveních tohoto zákona se připomíná vítězství socialismu, budování vyspělé socialistické společnosti, přechod ke komunismu a uskutečňování výchovy a vzdělávání člověka pod vedením Komunistické strany Československa. Zdůrazňuje se zde poslání škol vychovávat člověka a pracující v duchu vědeckého světového názoru a kolektivismu, s ideami socialistického vlastenectví a internacionalismu, marxismu-leninismu. Posláním učitele vedle vzdělávání a výchovy dětí a mládeže je veřejně politická činnost, jeho spjatost s dělnickou třídou, výchova mládeže v souladu s budovatelským úsilím společnosti. Velký důraz se zde klade na společenské organizace, na Československý svaz mládeže a na Pionýrskou organizaci (zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání).

Ministerstvo školství řídilo celý rezort ideově a pedagogicky a kontrolovalo celou oblast výchovy a vzdělávání.

Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání hovoří o jednotné školské soustavě. Tu tvořila předškolní výchova v jeslích a mateřských školách pro děti do šesti let. Dále na ni navazovala povinná školní docházka, která trvala devět let. Začínala počátkem školního roku, kdy dítě dovršilo věku šesti let (popřípadě dovršilo šesti let do konce kalendářního roku, bylo-li duševně a tělesně vyspělé). O přijetí dítěte rodiče zažádali místní národní výbor a ten musel vydat souhlas. Součástí školy byla školní družina pro žáky prvního až pátého ročníku a školní klub pro žáky šestého až devátého ročníku. Na prvním stupni byla do učebních osnov zavedena vlastivěda, psaní, odborné vyučování a výuka ruského jazyka. Na druhém stupni byly učební plány rozšířeny o nepovinné a volitelné předměty (zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání).

Střední a vyšší vzdělávání poskytovaly následující instituce:

- střední odborná učiliště,
- učňovské školy,
- střední školy pro pracující,
- odborné školy,
- střední odborné školy,
- střední všeobecně vzdělávací školy,
- podnikové technické školy,
- podnikové instituty,
- konzervatoře,
- hudební a taneční školy,
- dlouhodobé a ostatní kurzy závodní školy práce,
- vzdělávací zařízení společenských organizací,
- vysokoškolské vzdělávání,
- školy pro mládež vyžadující zvláštní péči.

V zákonu 186/1960 Sb. se uvádí, že odborná učiliště a učňovské školy poskytovaly vzdělávání po 3 roky, u méně náročných oborů 2 roky (například nižší technické, ekonomické a administrativní funkce). Učiliště zřizovaly podniky, které zároveň pečovaly i o odborný výcvik. Učiliště byla často spojena s internáty. Střední

vzdělávání se dělilo na všeobecné, polytechnické a odborné. Dále pak na úplné s maturitou a neúplné. Vyšší vzdělávání mělo vyšší úroveň než úplné střední vzdělání, ale nebylo vysokoškolským vzděláním (například jedno až dvouleté studium na konzervatoři nebo podnikových institutech).

Dále existovaly střední školy pro pracující. Tyto školy absolvovali pracující bez přerušení zaměstnání ve 2 až 3-letém studiu. Byli to absolventi základní devítileté školy, absolventi odborného učiliště nebo byli určitou dobu v pracovním poměru. Tento druh studia jim umožňoval zkrácené studium na střední odborné škole či studium na vysoké škole. Do těchto škol se přijímali žáci podle schopností a zájmů a v souladu s potřebami národního hospodářství a kultury.

Zákon také mimo jiné zmiňuje školy s celodenní péčí a školy internátní, lidové školy umění a lidové školy jazyků (zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání).

Dne 12. ledna 1967 zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění č. 1/1967 Sb., o změnách v organizaci a působnosti některých ústředních orgánů vzniklo Ministerstvo školství a Ministerstvo kultury a informací. Od 8. ledna 1969 bylo nahrazeno Ministerstvem kultury (Zákony pro lidi, 1967).

Morkes uvádí, že v roce 1968 z iniciativy profesora Vladimíra Kadlece, tehdejšího ministra školství, byl vyhlášen tzv. Akční program. Dokument upozorňoval na dobré stránky i mnohé nedostatky v oblasti školství a v rozvoji vzdělávání. Dále kritizoval například byrokratický systém, direktivní řízení školství a vyzýval k demokratičnosti, kde by každý jedinec bez jakýchkoliv překážek mohl dosáhnout nejvyššího stupně vzdělání pouze na podkladě svého nadání a svých schopností. Po vstupu sovětských vojsk do Československa však nebylo již možné tento program zrealizovat (Morkes, 2002).

Vališová vysvětluje, že uvolněná atmosféra tzv. pražského jara vyvolala pokusy o obnovení prvorepublikového školského systému, zejména o obnovu osmiletých gymnázií. Výsledkem bylo vydání předpisu č. 168/1968 Sb., Zákon o gymnáziích ze dne 19. prosince 1968, který ustanovil, že gymnázia poskytují úplné střední všeobecné vzdělání, které trvalo čtyři roky a končilo maturitní zkouškou (Vališová, 2007). Tento zákon byl zrušen k 1. září 1978.

4.2 Systém vzdělávání pedagogických pracovníků

Dne 30. srpna 1962 bylo vládou Československé socialistické republiky přijato vládní nařízení č.87/1962 Sb. o pedagogických institutech, které ustanovilo, že pedagogické instituty jsou vysokými školami a vzdělávají se na nich učitelé pro školy poskytující základní a všeobecné vzdělávání. Pedagogické instituty byly v Praze, Brandýse nad Labem, Českých Budějovicích, Plzni, Karlových Varech, Ústí nad Labem, Liberci, Hradci Králové, Pardubicích, Jihlavě, Brně, Gottwaldově, Olomouci, Ostravě, Trnavě, Nitře, Banské Bystrici, Martině, Košicích a v Prešově (Sbírka zákonů Československé socialistické republiky, ročník 1962, str. 383).

Od 1. září 1964 zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění č.166 ze dne 12. srpna 1964 byly z pedagogických institutů zřízeny znovu pedagogické fakulty (Zákony pro lidi, 1964).

V počátečním období normalizace, během let 1968 a 1969, byli nuceni opustit školství mnozí učitelé všech typů škol po prověrkách. Ministr školství Jaromír Hrbek v té době byl hlavním iniciátorem a realizátorem prověrek pracovníků ve školství. Připravoval novelu vysokoškolského zákona, která byla schválena dne 17. prosince 1969 (zákon č. 163/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 19/1966 Sb., o vysokých školách) a následně byl také schválen dne 18. prosince 1969 nový Zákoník práce (zákon č.153/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje zákoník práce). Oba tyto nové zákony umožňovaly prověřkovým komisím na podkladě jejich politického hodnocení rozvažovat pracovní poměry s neuvědomělými pedagogickými pracovníky a dávaly prostor pro posílení pozic těm, kteří poskytovali záruku uvědomělosti, angažovanosti a důsledného provádění politiky strany (163/1969 Sb. Poslanecká sněmovna, 153/1969 Sb. Poslanecká sněmovna).

Jak Morkes objasňuje, v této době se započalo také uskutečňovat vzdělávání budoucích českých i slovenských učitelů na Pedagogickém institutu ve Volgogradě. Studenti zde studovali i jiné obory než ruštinu, i když na českých vysokých školách byla vyšší odborná úroveň. Studium mělo ideový a politický podtext. V této době odborníci vypracovávali projekt nové školské soustavy, který by určoval, jakým směrem se bude budoucí školství ubírat. Projekt se uskutečnil v roce 1978. Mimo přestavby školského systému v něm byla velká pozornost věnována také učitelům. Samozřejmostí mělo být zdůraznění politické vyspělosti, kvalifikace a profil

socialistického učitele. Poprvé je zde nastínění ucelená soustava vzdělávání pedagogů, kdy po ukončení studia by měla následovat studia další, například adaptační, studia rozšiřující kvalifikaci, příprava kádrových rezerv do vedoucích funkcí (Morkes, 2002).

Somr hodnotí: „*Za nejvýznamnější reformu v učitelském vzdělání je nutno pokládat zřízení učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů. Zvýšení úrovně ideově politické, pedagogické i odborné stránky přípravy budoucích učitelů je aktuální úkol, jehož splnění bude zárukou úspěšné výchovně vzdělávací práce na základních a středních školách*“ (Somr, 1987, str. 288).

4.3 Souhrn a zhodnocení

V letech 1960 – 1978 evidentně nastala ve školství změna k lepšímu jak v prodloužení školní docházky, tak ve vzdělávání pedagogických pracovníků. Dále sice existovala jednotná škola, ale byly rozšířeny osnovy vzdělávání a plány vzdělávání byly obohaceny o nepovinné a volitelné předměty. Z vlastní zkušenosti jmenuji například němčinu, angličtinu, praktika z fyziky a chemie.

Dne 5. dubna 1968 byl vyhlášen akční program KSČ. V internetových zdrojích je uveden jako dokument nesoucí se v duchu demokracie. Předložil zhodnocení uplynulého období a nebál se kritických připomínek. V oblasti školství doporučoval zvyšování prestiže učitelů, jejich kvalitní přípravy na povolání. Upřednostňoval kvalitu výuky před kvantitativním rozvojem vzdělanosti, zvládání učiva logickou cestou a ne mechanickou, doplňování si všeobecné a odborné úrovně v dospělosti a návrat k diferenciaci vzdělávání podle nadání a zájmů. Jako jeden z prvořadých cílů si kladl zvětšení prostoru pro rozvoj tvůrčí vědecké práce (Akční program KSČ, 1968).

Jednou z myšlenek, jak uvádí Hladíková, bylo zrovnoprávnění národních států – České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky. (Hladíková, 2005). Tato změna politického uspořádání, upřesňuje Rýdl, dala vzniknout národním ministerstvům školství (Rýdl, 2010).

Po srpnu 1968 většina obsahu, v té době pokrokového dokumentu nebyly realizována.

Jak již bylo zmíněno, zlepšila se situace ve vzdělávání pedagogů, byly opět zřízeny pedagogické fakulty. Bohužel, po roce 1968 v době normalizace, zavedením prověřkových komisí a přehodnocováním politické uvědomělosti, odešlo ze školství mnoho odborníků a nahrazovali je pracovníci angažující se pro stávající politický systém.

5 Legislativa, změny v předškolním, základním a středním školství a systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v letech 1978 – 1989

5.1 Legislativa a změny ve školství

Ve Sbírce zákonů Československé socialistické republiky stojí, že dne 21. června 1978 byly Federálním shromážděním Československé socialistické republiky přijaty Ústavní zákon č. 62/1978 Sb., kterým se změnil článek 24 odstavec 2 Ústavy Československé socialistické republiky a zákon č. 63/1978 Sb. o opatřeních v soustavě základních a středních škol. Jako budoucí cíle zákona byly uváděny zvýšené požadavky na prohlubování a zdokonalování každého člověka v socialistické společnosti a zavedení středoškolského vzdělání pro všechnu mládež. V zákoně bylo ustanoveno, že základní škola poskytovala základy všeobecného polytechnického vzdělávání a zároveň připravovala žáky pro studium na všech druhých středních škol, na kterých mládež pokračovala v povinné školní docházce a dosáhla středního vzdělání. Základní škola měla osm ročníků, tvořil ji první stupeň se čtyřmi ročníky a druhý stupeň také se čtyřmi ročníky. Zároveň fungovala původní základní devítiletá škola, která byla zrušena v průběhu pozdějších let. (zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol).

Střední školy poskytovaly střední vzdělání nebo úplné střední vzdělání. Na střední odborná učiliště, gymnázia, střední odborné školy, konzervatoře a na odborné školy se přijímali žáci, kteří úspěšně zakončili devátý ročník základní devítileté školy a žáci, kteří úspěšně zakončili osmý ročník základní školy. V letech 1978 – 1984 bylo možno odejít na střední školu po ukončení osmého nebo devátého ročníku základní školy. Dále zákon stanovil podmínky pro vzdělávání pracujících, pro studium při zaměstnání a pro pomaturitní studium. Zákon upravoval také podmínky studia na školách pro mládež vyžadující zvláštní péči, pro celodenní výchovu žáků a pro internátní péči. V zákoně je též stanovena spolupráce se Socialistickým svazem mládeže a Pionýrskou organizací Socialistického svazu mládeže (zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol).

Celé znění zákona se nese v duchu dalšího rozvoje socialismu a zvýšených požadavků kladených na každého člena socialistické společnosti (Sbírka zákonů Československé socialistické republiky, ročník 1978).

Ve Sbírce zákonů Československé socialistické republiky byl dne 26. června 1978 Českou národní radou vydán zákon č. 76/1978 Sb. o školských zařízeních, který zákon č. 63/1978 Sb. o opatřeních v soustavě základních a středních škol doplňoval tak, aby byl v souladu se změnami v Ústavě Československé socialistické republiky. V zákoně je uvedeno, že předškolní výchovu, výchovu mimo vyučování, systém dalšího vzdělávání učitelů a ostatních školských pracovníků a odborné služby školám zajišťují školská zařízení (zákon České národní rady č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních). Do těchto školských zařízení spadaly:

- předškolní zařízení (jesle, mateřská škola, společné zařízení jeslí a mateřské školy, dětský útulek),
- zařízení pro zájmovou činnost (lidová škola umění, školský ústav umělecké výroby, lidová škola jazyků, jazyková škola a těsnopisný ústav),
- školská zotavovací zařízení (škola v přírodě),
- mimoškolní výchovná zařízení (dům pionýrů a mládeže, stanice mladých techniků, stanice mladých přírodovědců, stanice mladých turistů, školní družina, školní klub, školní knihovna a domov mládeže),
- školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy (dětský domov, dětský výchovný ústav, výchovný ústav pro mládež, ústav s výchovně léčebným režimem, dětský diagnostický ústav a diagnostický ústav pro mládež),
- zařízení výchovného poradenství (výchovný poradce, okresní pedagogická poradna, krajská pedagogická poradna),
- zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (okresní pedagogické středisko, krajský pedagogický ústav),
- zařízení školního stravování (školní jídelna, jídelna v internátním zařízení, středisko školního stravování),

- ostatní účelová zařízení (školní hospodářství, technické a materiálové středisko, školní výpočetní středisko).

K těmto zákonům přináležel zákon č. 77/1978 Sb., o státní správě ve školství ze dne 26. června 1978, také uvedený ve Sbírce zákonů Československé socialistické republiky, který určoval působnost a úkoly orgánů státní správy ve školství tak, aby důsledně zajišťovaly státní školskou politiku. Těmito orgány státní správy byly federální vláda Československé socialistické republiky, Česká národní rada, Vláda České republiky, místní, okresní a krajské národní výbory, Ministerstvo školství Československé socialistické republiky a jiné ústřední orgány.

Rýdl uvádí, že byl vytvářen systém rezortního řízení ve školství. Komunistická strana Československa, Socialistický svaz mládeže a Revoluční odborové hnutí mohly jako nestátní orgány ovlivňovat školství i orgány státní správy v rozhodování i kontrole (Rýdl, 2010).

Dle internetového zdroje vyšel dne 22. března 1984 další zákon, který vydala Česká národní rada, zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol a vyšších odborných škol, jenž zákony předchozí novelizoval. Zrušil základní devítiletou školu a určoval povinnou školní docházku v délce deseti let, kdy bylo povinné studovat ještě dva roky na některé střední škole (zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol).

Zákonem České národní rady č. 60/1988 Sb., o změnách v organizaci a působnosti ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, se mění název Ministerstva školství na Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

5.2 Systém vzdělávání pedagogických pracovníků

V sedmdesátých a osmdesátých letech sloužily pedagogům různé instituce. Mezi jinými například Ústřední ústav vzdělávání pedagogických pracovníků, krajský pedagogický ústav, okresní pedagogická střediska, která poskytovala odbornou pomoc ředitelům a učitelům. Organizovala další vzdělávání pedagogických pracovníků, metodickou pomoc a poradenskou službu. Okresní pedagogická střediska řídil krajský pedagogický ústav, který také sám zajišťoval poradenské služby a metodickou pomoc (Rýdl, 2010).

V právních předpisech na internetu lze nalézt, že v roce 1985 vydalo ministerstvo vyhlášku č. 61/1985 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků. Úkolem tohoto vzdělávání bylo doplňování, prohlubování, rozšiřování vědomostí a dovedností pedagogických pracovníků v oblasti ideově politické, pedagogicko-psychologické a obecně předmětné. Vzdělávání řídilo Ministerstvo mládeže a tělovýchovy. Hlavní důraz byl kladen na ideově politické vzdělávání, které bylo povinné pro všechny pedagogy. Jeho náplní byla aktuální otázka školské politiky. Skládalo se ze šesti seminářů během školního roku a bylo ukončeno závěrečnou besedou (vyhláška Ministerstva školství České socialistické republiky č.61/1985 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků).

Kromě ideově politického vzdělávání bylo povinné uvádění začínajících učitelů do praxe, pomaturitní studium učitelů, postgraduální studium, funkční studium a průběžné vzdělávání. U začínajících pedagogických pracovníků byly rozvíjeny praktické pedagogické dovednosti v prvním roce nástupu do zaměstnání, na jehož konci bylo vystaveno závěrečné hodnocení. Pomaturitního a postgraduálního studia se zúčastňovali pedagogové, kteří ukončili nejdříve pátý a nejpozději šestý rok pedagogické praxe. Náplň studia byla stanovena zvláštními předpisy, vyhláškou č. 49/1967 Sb., o postgraduálním studiu na vysoké škole, které mělo délku nejméně 200 hodin. Ke studiu byli přijímáni uchazeči zejména na návrh jednotlivých organizací a studium bylo zakončeno zkouškou před zkušební komisí. Funkční studium trvalo dva roky se závěrečnou zkouškou před zkušební komisí. Průběžné vzdělávání se zabývalo praktickými a teoretickými otázkami sjednocování výchovně vzdělávacího působení na osobnost žáka. Dále se věnovalo změnám v koncepcích, učebních a výchovných programech, novým pedagogickým, psychologickým a didaktickým poznatkům. Specializační studium připravovalo pedagogy k výkonu specializovaných pedagogických činností, k výzkumné a publikační činnosti, dále prohlubovalo jejich znalosti ve vědě, technice a umění. Specializační studium bylo povinné, pokud bylo předpokladem kvalifikace, trvalo dva roky a bylo ukončeno závěrečnou zkouškou a absolvent obdržel osvědčení (vyhláška Ministerstva školství České socialistické republiky č.61/1985 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků).

5.3 Souhrn a zhodnocení

V letech 1978 vyšel další školský zákon, který byl připravován již od poloviny sedmdesátých let. Základní škola měla mít opět osm ročníků a zároveň žáci mohli absolvovat devátý ročník. Z vlastní zkušenosti vím, že absolventi osmého ročníku měli zpočátku střední školy problémy se zvládnutím učiva. Na střední školy byli především přijímáni studenti podle třídního původu, pro některé se stala střední škola nedostupná, do popředí se dostávaly politické předpoklady uchazečů, mnohdy však ne jejich studijní výsledky. Vzhledem k uzákonění povinné desetileté školní docházky byly zřizovány dvouleté učební obory, které měly absolventy připravovat na jednoduchou manuální práci. Morkes zmiňuje, že pedagogická práce se stala v těchto učilištích složitou, byla velmi omezena možnostmi, jak získat zájem o výuku i docházku žáků (Morkes, 2002).

Ve vzdělávání učitelů jednoznačně převažovalo vzdělání ideově-politické, které bylo povinné pro všechny. Přesně byla vymezena školská zařízení. Pedagogická střediska poskytovala poradenskou službu pro další prohlubování metodiky výuky. Zvětšily se možnosti dalšího studia pro pracující pedagogy.

6 Legislativa, změny v předškolním, základním a středním školství a systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků od roku 1989 do současnosti

6.1 Legislativa a změny ve školství

Po listopadu 1989 politické změny v naší společnosti přinesly radikální změny také v oblasti školství. Jak zmiňuje Morkes, změnilo se celé pojetí práce ministerstva školství i obecné požadavky na ministry. Neměli být mezi nimi disciplinovaní straníci, ale měli to být lidé schopni tvořivě myslet a realizovat ve školství očekávané a požadované změny (Morkes, 2002).

Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky přinesla nový zákon. Dne 3. května 1990 se Federální shromáždění usneslo na znění zákona č.171/1990 Sb., o soustavě základních a středních škol, kterým se měnil a doplnil zákon č. 29/1984 Sb. Soustavu základních a středních škol tvořily (zákon č. 171/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol).

- základní školy,
- základní umělecké školy,
- učiliště,
- střední odborná učiliště,
- gymnázia,
- střední odborné školy,
- speciální školy.

Povinná školní docházka změnou tohoto zákona trvala devět let a žáci, kteří ve školním roce 1989/1990 úspěšně ukončili osmý ročník základní školy a nebyli přijati na studium na střední škole, do které se přihlásili, nebo si žádnou střední školu nevybrali, pokračovali v plnění školní povinné docházky v devátém ročníku základní školy. Gymnázium je v zákoně charakterizováno jako všeobecně vzdělávací vnitřně diferencovaná škola, která připravuje mládež na studium na vysokých školách a má

nejméně čtyři a nejvíce osm ročníků. Střední odborné školy připravovaly žáky na výkon odborných činností a studium bylo čtyřleté. Konzervatoře měly zpravidla šest až osm ročníků a připravovaly také studenty na studium na vysoké škole (zákon č. 171/1990 Sb., o soustavě základních a středních škol).

Byl zrušen systém jednotné školy, zákon umožňoval také zřizování soukromých a církevních škol. Po roce 1989 také vznikají nové druhy škol navazující na domácí tradice. Bližší podmínky pro zřizování těchto škol ustanovilo ministerstvo vyhláškou (Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky, ročník 1990).

Průcha objasňuje, že se změnou politického systému vedle škol standardních (státních, veřejných) začaly vznikat také školy alternativní (státní a nestátní – církevní a soukromé), které se liší od stanovené normy (Průcha, 2012). V České republice k nejnámějším patří například školy waldorfské a montessoriovské, školy zřizované církví katolickou, evangelickou a židovskou.

Dne 13. prosince 1990 Česká národní rada přijala zákon č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství. Přijetím zákona bylo zavedeno odvětvové školství. Podle tohoto zákona vykonával státní správu ve školství ředitel školy, ředitel předškolního zařízení nebo školského zařízení, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Česká školní inspekce, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a jiné ústřední orgány státní správy. Samosprávu ve školství vykonávaly obce a nově zřízené školské úřady, kraj a rada školy (zákon č. 564/1990 Sb.).

Školské úřady převzaly činnost okresních úřadů a staly se jednou z institucí vykonávající státní správu ve školství. Školské úřady řídilo přímo ministerstvo. Statutárním orgánem školského úřadu byl ředitel jmenovaný ministrem školství na podkladě konkurzu. Školské úřady financovaly regionální školství přerozdělováním finančních prostředků od státu prostřednictvím ministerstva: mateřské školy, základní školy, střední školy, vyšší odborné školy, speciální školy a školská zařízení státní, obecní, církevní a soukromé. Přidělovaly finanční prostředky na mzdy a školní pomůcky. Školám, které neměly právní subjektivitu, vyhotovovaly pracovní smlouvy a připravovaly mzdy. Mimo jiné též školám a jejich pracovníkům poskytovaly metodickou pomoc a byly prostředníky školského informačního systému. Ke dni 31. 12. 2000 školské úřady zanikly zákonem č. 157/2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky do majetku krajů. Ve třetí části zákona č. 157/2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky

do majetku krajů se stanovuje, že ministerstvo vede síť všech zřizovatelů. Školy, školská zařízení a předškolní zařízení všech zřizovatelů zařazuje do sítě škol ministerstvo. Změnila se organizační struktura ministerstva školství, a také vzniklo pracoviště pro řízení škol a školských zařízení na Moravě a ve Slezsku se sídlem v Olomouci (zákon č. 157/200 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky do majetku krajů).

Dalším významným zákonem byl zákon č. 172/1990 Sb., o vysokých školách, který vrátil vysokým školám samosprávu (172/1990 Sb. - Poslanecká sněmovna). Změnu přinesl i zákon č. 474/1992 Sb., o opatřeních ústředních orgánů státní správy České republiky, dle něhož přecházela působnost v profesní přípravě učňů z ministerstva školství na ministerstvo hospodářství (Zákony pro lidi, 1990).

Od roku 1990 docházelo postupně k většímu posílení samostatnosti škol zaváděním právní subjektivity škol. Školy získávaly větší nezávislost v rozhodování ve finančních, personálních a organizačních oblastech. Finanční stránku škol zajišťuje stát (neinvestiční náklady), obec, zřizovatelé nestátních škol a rodiče.

Žiška vysvětluje, že s právní subjektivitou je spojena skutečnost vystupovat vlastním jménem s plnými právními důsledky (Žiška, 1991).

Od 1. ledna 1991 měly všechny střední školy právní subjektivitu, a mateřské školy a základní školy, pokud si požádaly, mohly do právní subjektivity také vstoupit. Od 1. ledna 2003 vydáním novely zákona o státní správě a samosprávě ve školství povinně přešly do právního subjektu všechny školy a školská zařízení (zákon č. 284/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství).

Kalous poukazuje na specifičnost školského managementu, kde jde o cílevědomou činnost, v níž jde o vzájemné působení lidí (Kalous, 1995).

V roce 2001 byl vypracován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a následně Parlamentem schválen Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, tzv. Bílá kniha, která byla přijata celým politickým spektrem.

Bílá kniha obsahuje 5 kapitol. První kapitola se věnuje východiskům a předpokladům rozvoje vzdělávací soustavy, druhá kapitola předškolnímu, základnímu a střednímu vzdělávání, třetí kapitola terciálnímu vzdělávání, čtvrtá kapitola vzdělávání dospělých a v závěru knihy jsou vytyčeny strategické linie vzdělávací politiky.

V Bílé knize v první kapitole jsou popisovány obecné cíle vzdělávání a výchovy, principy vzdělávací politiky, řízení a financování vzdělávací soustavy, prognóza kvantitativního vývoje vzdělávací soustavy, evropská a mezinárodní spolupráce ve vzdělávání. Dokument se zabývá společnými otázkami a specifickými problémy jednotlivých stupňů vzdělávání (Bílá kniha, 2001).

Druhá kapitola Bílé knihy upřesňuje, že v předškolním, základním a středním vzdělávání se změny a obsahy cílů věnují především realizaci nových směrů v pojetí kurikula, postupnému zavádění dvou cizích jazyků na všech typech škol, vytváření nových učebnic a jiných podpůrných materiálů. Upozorňují na zvyšování kvality vzdělávání, budování systému evaluace a dotvoření systému závěrečného hodnocení žáků. Při vnitřní přeměně školy je kladen důraz na vytvoření uceleného systému nástrojů pro vyzdvížení jedinečnosti školy a na vyhotovení Programu rozvoje školy (Bílá kniha, 2001).

Třetí kapitola Bílé knihy se věnuje terciálnímu vzdělávání, které by se mělo stát nositelem výzkumné kultury a tvůrčí činnosti. Je kladen důraz na rozvoj studijní nabídky, na možnost studia na jiné škole domácí nebo zahraniční. Uchazeči si mohou zvolit vlastní vzdělávací cestu a v případě potřeby ji měnit. Budou vedeni k odborné flexibilitě, komunikativním a kulturním schopnostem (Bílá kniha, 2001).

Čtvrtá kapitola poukazuje na zájmové vzdělávání a využívání volného času, jenž by mělo být přístupné všem. Z účelových prostředků je žádoucí zřízení vzdělávacích a kulturních center, na fakultách připravujících budoucí pedagogy zřídit obor sociální pedagogika a obor pedagogika volného času. Pro nadané jedince je třeba zřídit ucelený systém vzdělávání a zajistit jeho dostupnost. Bílá kniha upozorňuje na nutnost věnovat se problému propracování systému vzdělávání pro zdravotně a sociálně znevýhodněné děti a vyřešit připravenost škol na integraci těchto dětí. Pro dospělé zájemce je nutné zhotovit právní rámec vzdělávání, vytvořit pravomoci a odpovědnost státu, zaměstnavatele, obce a jiných zúčastněných a stanovit pravidla financování tak, aby byla pro zainteresované atraktivní a zvyšovala jejich zájem o vzdělání (Bílá kniha, 2001).

Ve svém závěru se Bílá kniha věnuje strategické linii vzdělávací politiky v České republice, realizaci celoživotního učení pro všechny, přizpůsobování vzdělávání a studijních programů potřebám života a společnosti, hodnocení kvality a efektivity vzdělávání, profesní perspektivě pedagogických a akademických

pracovníků a přechodu k odpovědnému spolurozhodování. Důležitým cílem je vytvořit fungující systém přípravného a dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků i s jejich kariérním a platovým postupem. Hlavní opatření autoři knihy vidí ve zvyšování kvalifikace všech pedagogických pracovníků a dobudování systému jejich dalšího vzdělávání (Bílá kniha, 2001).

Školský zákon, který byl vydán v roce 1990, prošel řadou novelizací a změn. Dne 24. září 2004 byl přijat Parlamentem zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). V zákoně je upraveno předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některá další vzdělávání ve školách a školských zařízeních. Stanovují se zde podmínky vzdělávání a výchovy, určuje povinnosti a práva fyzických a právnických osob, stanovuje působnost orgánů, které vykonávají státní správu a samosprávu ve školství. V zákoně jsou vymezeny zásady a cíle vzdělávání, systém vzdělávacích programů, vzdělávací soustava, školy a školská zařízení, právní postavení škol a školských zařízení, dlouhodobé záměry, výroční zprávy, hodnocení škol, vyučovací jazyk, vyučování náboženství, vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, vzdělávání nadaných žáků, organizace a formy vzdělávání na školách.

Školský zákon se celý nese v demokratickém duchu a zakazuje ve školách a školských zařízeních jakoukoliv činnost politických stran a politických hnutí, jejich propagaci a reklamu (Školské zákony, 2012).

Také zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů ze dne 28.května 2002 přinesl některé změny, které stanovují, za jakých podmínek nabývají registrované církve právní subjektivitu a za jakých podmínek mohou zřizovat církevní školy (Horák, 2011).

Podle Vališové byl velký krok vpřed zaznamenán v oblasti speciálního školství, které je zaměřené na vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, se zdravotním postižením a zdravotním nebo sociálním znevýhodněním. Zákon uvádí, že tyto děti, žáci a studenti mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, mají právo na vytvoření nezbytných podmínek ke vzdělávání. Výrazně se prosazuje jejich integrace se vzděláním dětí, žáků a studentů zdravých. Na Národní program

vzdělávání navazují rámcové vzdělávací programy, které jsou zpracovány centrálně a jsou závazné pro tvorbu školního vzdělávacího programu, který si každá škola vypracuje podle svých vlastních podmínek a bude v něm realizovat vlastní představy a konkrétní cíle školy (Vališová, 2007).

Dosavadní školský systém tvoří předškolní vzdělávání, které se organizuje pro děti zpravidla od tří do šesti let. Předškolní vzdělávání se poskytuje za úplatu (§ 33 – 35 zákona č 561/2004).

Poté následuje základní vzdělávání, kde školní docházka je povinná po dobu devíti let. Povinná školní docházka se vztahuje na státní občany České republiky, na občany jiného státu Evropské unie, kteří pobývají v České republice na základě zvláštního povolení, na cizince s trvalým nebo přechodným pobytem a na azylanty. Zákon též vymezuje odklad povinné školní docházky a plnění povinné školní docházky v zahraničí nebo v zahraniční škole na území České republiky. Cíle současného základního vzdělávání nenesou žádný politický podtext. V zákoně je uvedeno vést žáky k osvojení potřebného strategického učení, na jehož základě by byli motivováni k celoživotnímu učení, k učení tvořivě myslet, řešit problémy, komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické a duševní zdraví, hodnoty a životní prostředí, učit se toleranci, ohleduplnosti k jiným lidem, kulturám a duševním hodnotám, poznávat své schopnosti a se svými vědomostmi a dovednostmi je uplatnit při rozhodování o dalším životě (§ 36 – 56 zákona 561/2004).

Střední vzdělávání rozvíjí vědomosti, dovednosti a schopnosti, postoje a hodnoty získané základním vzděláváním. Poskytuje obsahově širší všeobecné nebo odborné vzdělávání a tvoří předpoklad pro plnoprávný osobní a profesní život, pro samostatné získávání informací a celoživotní učení. Student jím získá střední vzdělání, střední vzdělání s výučním listem nebo střední vzdělání s maturitou. Konzervatoř, která připravuje studenty pro uplatnění v umělecké nebo umělecko-pedagogické činnosti v oboru hudby, tance, zpěvu a v hudebně-dramatickém umění, zakončuje studium maturitní zkouškou nebo absolutoriem. Dále může student, který získal střední vzdělání s maturitní zkouškou, pokračovat ve vyšším odborném vzdělávání, které rozvíjí a prohlubuje znalosti a dovednosti získané během středního vzdělávání. Po jeho ukončení dosáhne stupně vyššího odborného vzdělání (§ 57 – 82 zákona 561/2004).

Zákon také vymezuje činnost školských institucí, jako jsou zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, školská poradenská zařízení, školská výchovná a ubytovací zařízení, školská zařízení pro zájmové vzdělávání, zařízení školního stravování, školská účelová zařízení, přesně stanovuje pravidla pro zápis do rejstříku škol, změny a výmaz. V dalších částech zákon popisuje financování škol, povinnosti a pravomoci ředitele školy a školského zařízení, školskou radu, ministerstvo a Českou školní inspekci. Územní samosprávu ve školství vykonává obec a kraj.

Současně se zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání byl přijat dne 24. září 2004 zákon č. 562/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona (usnesení Parlamentu ČR).

V jednotlivých částech zákona č. 561/2004 jsou popsány změny zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, změna zákoníku práce, změna zákona o důchodovém pojištění, o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových organizacích, o daních z příjmu, o státním rozpočtu České republiky, o státní statistické službě, o státní sociální podpoře, o vysokých školách, o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením, o ochraně veřejného zdraví, o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, o svobodě náboženství a postavení církví, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.

Jak uvádí Bečvářová, z Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v ČR byl strukturován Státní vzdělávací program a rámcové vzdělávací programy, kurikula (Bečvářová, 2003).

6.2 Systém vzdělávání pedagogických pracovníků

Změnu ve vzdělávání pedagogických pracovníků přinesl zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Předmětem byla úprava a rozsah předpokladů pro výkon činnosti pedagogických pracovníků, jejich dalšího vzdělávání a kariérní systém. Podle zákona je pedagogickým pracovníkem ten, kdo vykonává přímou výchovnou, vyučovací, speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost. Je jím učitel, vychovatel, speciální

pedagog, psycholog, pedagog volného času, asistent pedagoga, trenér a vedoucí pedagogický pracovník. V zákoně je také stanoveno, jaké předpoklady musí jednotliví pedagogičtí pracovníci splňovat pro výkon své činnosti. Pojednává se v něm o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, kteří jsou povinni po dobu vykonávání své pedagogické činnosti se dále vzdělávat, aby si obnovovali, doplňovali a upevňovali svou kvalifikaci. Dále o možnostech a způsobech jejich dalšího vzdělávání a o studijním volnu (zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů).

Na tento zákon navazuje vyhláška z 27. července 2005 č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi (komise vznikla již v roce 1990 a vydává akreditaci vzdělávacím institucím, uznává jejich potřebnou úroveň) a kariérním systému pedagogických pracovníků. Ve vyhlášce jsou vyjmenovány všechny druhy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků tak, aby pedagog splňoval kvalifikační předpoklady, umožňoval další kvalifikační předpoklady a prohluboval si kvalifikaci.

1) Studia ke splnění kvalifikačních předpokladů jsou:

- studium v oblasti pedagogických věd,
- studium pedagogiky,
- studium pro asistenty pedagoga,
- studium pro ředitele škol a školských zařízení,
- studium k rozšíření odborné kvalifikace.

2) Studium ke splnění dalších kvalifikačních předpokladů:

- studium pro vedoucí pedagogické pracovníky,
- studium k výkonu specializovaných činností.

3) Studium k prohlubování kvalifikace:

- průběžné vzdělávání.

Přílohou vyhlášky jsou tabulky s kariérním stupněm, základní činností, specializovanou činností, odbornou kvalifikací a dalšími kvalifikačními předpoklady

(zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, 2012).

Pro úplnost předkládám systém vysokoškolského vzdělávání tak, jak se ustálil v poslední době.

Národní program rozvoje vzdělávání si klade za cíl zlepšování postavení pedagogických pracovníků, klade důraz na kvalitu jejich přípravy pro učitelské povolání, na diferenciaci pedagogické činnosti a realizaci systému kariérního postupu, na funkčnost systému lidských zdrojů. Zabývá se také obsahem terciálního vzdělávání. Vysoké školy poskytují vzdělávání, které je ve většině případů rozdělené na bakalářské, magisterské a doktorské studium.

Podle internetové informace je novinkou posledních let nařízení vlády ze dne 3. listopadu 2010 č. 313/2010 Sb., o oceněních udělovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, které má podpořit a vyzdvihnout záslužnou práci pedagogů (Nařízení vlády o oceněních udělovaných...- Zákony pro lidi).

Aktualitou je přijetí zákona č. 198/2012 Sb., kterým se od 1. září 2012 mění zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Znění zákona se připravovalo a hovořilo se o něm téměř dva roky. Jsou v něm přesně vymezeny předpoklady pro odbornou úroveň pedagogických pracovníků, pracovní doba a přímá pedagogická činnost a další vzdělávání a kariérní systém.

6.3 Souhrn a zhodnocení

Rok 1989 znamenal změnu společenského systému. Z dokumentů vyplývá, že se v plné šíři začala rozvíjet demokratizace ve školství, kde jedním z hlavních pilířů byl rovný přístup ke vzdělání. Povinná školní docházka se opět vrátila na devět let, gymnázia mají od té doby čtyři až osm ročníků, vznikly alternativní školy. Školy jsou státní, soukromé, církevní a jsou apolitické.

Školství se decentralizovalo. Bohužel ne vždy byli v čele ministerstva odborníci, jak předpokládala původní idea, kdy se měnilo pojetí práce ve školském systému.

Za velmi dobrý považuji počín, který vedl k právní subjektivitě škol a tím k jejich větší samostatnosti v rozhodování. Toto vše klade velké nároky na ředitele škol, kteří musí být především dobrými manažery.

Vytvoření rámcových vzdělávacích systémů umožnilo každé škole vytvořit si svůj vlastní školní vzdělávací program s očekávanými výstupy pro každý stupeň vzdělávání. Velký pokrok se učinil v oblasti integrace zdravotně postižených a sociálně znevýhodněných dětí. Důraz je v současné době kladen na individualizaci vzdělávání, ke které většina škol vytváří optimální podmínky. Jednou z nových metod je evaluace, která by měla přispívat ke zkvalitňování výuky. V současné době se odborníci také zabývají dořešením otázky státních maturit.

Stěžejním dokumentem polistopadové doby byl Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, v němž je mimo jiné poprvé zmiňováno celoživotní vzdělávání. Rýdl uvádí, že budoucnost vzdělávání bude ovlivňována především politickými rozhodnutími (Rýdl, 2003).

Podle již výše uváděného zákona je detailně upravena jednotlivá kvalifikace pedagogických pracovníků a povinnost jejich dalšího vzdělávání.

7. Celkové porovnání trendů ve vzdělávání za období od roku 1945 do současnosti

Od roku 1945 do současnosti trvalo nejdéle období s jednotnou školskou soustavou se zavedením stejných učebních osnov a převládalo období s devítiletou základní školní docházkou. Alternativní školy existovaly pouze v krátkém časovém úseku po roce 1945 a jejich činnost se obnovila a prohlubovala až od roku 1990. Období s osmiletou a devítiletou školní docházkou se střídala podle politické situace ve společnosti.

Ve vývoji úrovně vzdělávání pedagogických pracovníků probíhaly v jednotlivých obdobích podstatné změny. Nejméně změn zaznamenalo vzdělávání učitelek mateřských škol, které se většinou vzdělávaly na úrovni střední odborné školy. Naopak nejvíce změn se událo ve vzdělávání učitelů škol základních, zejména učitelů na 1. stupni, kde se doba studia na úrovni vysoké školy střídala se vzděláváním na úrovni středoškolské. Uspokojující je fakt, že v celém období převládalo vysokoškolské studium. Učitelé středních škol se vzdělávali vždy na vysokých školách.

V dalším vzdělávání pedagogických pracovníků dlouhá léta převládala ideově politická orientace. Trend v posledním období směřuje k celoživotnímu vzdělávání.

Škola na principech skutečné demokracie fungovala krátce po roce 1945 a obnovena byla až po roce 1990. Mezidobí je poznamenáno politickým tlakem, panovala omezení v mnoha směrech. Klíčovými body českého školství od roku 1945 do současnosti byly reformy nové zákony v letech 1945, 1948, 1960, 1978, 1990 a 2004.

Závěr

Ve své práci jsem se zaměřila na historii školství, na vývoj jednotlivých školských systémů od konce druhé světové války po současnost. Cílem práce bylo zmapovat legislativu a shromáždit informace o jednotlivých fázích a etapách od roku 1945 do současnosti. Během této doby prodělalo školství mnoho legislativních změn. Těmi hlavními byly Ústavní dekret prezidenta republiky č.1/1945 Sb., o organizaci vlády a ministerstev v době přechodné, zákon č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství, zákon 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů, zákon ze dne 15. prosince 1960 č.186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání, zákon č. 63/1978 Sb. o opatřeních v soustavě základních a středních škol, zákon č.171/1990 Sb., o soustavě základních a středních škol a zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Zajímavé bylo sledovat, jak se v jednotlivých zákonech měnila během času úvodní ustanovení. Nejprve měla demokratický ráz, který se postupem času měnil tak, aby byl poplatný své době, měl silný politický podtext.

Procesní změny uvnitř školství v průběhu poválečných dějin až do současnosti se děly v souvislosti s politickými přeměnami v tehdejší Československu. Ačkoliv v roce 1945 bylo rozhodnuto o tom, že školství bude znovu vybudováno na striktně demokratických principech a kromě státních škol zde existovaly například i školy církevní, těsně po únorovém převratu v souvislosti s ateistickou komunistickou ideologií došlo k očekávané unifikaci školství pod státní vliv a ke zvýšení politické kontroly a zrušení církevních škol.

V průběhu padesátých let vznikaly ústavy výuky marxismu-leninismu a učivo o této ideologii začalo pronikat do školních osnov. Zároveň stoupal politický tlak na pedagogy a studenty zejména vysokých škol, kdy výše zmínění museli být loajální komunistické straně a například vysokoškolské studium již nebylo určeno skutečně pro každého.

Určitý trend návratu k demokratickému školství lze zaznamenat v druhé polovině šedesátých let v souvislosti s tzv. pražským jarem, který byl však záhy ukončen s nástupem normalizace, kdy stát opět převzal školství pod tvrdou kontrolu a kladl důraz na kádrové posudky pedagogů a studentů, kdy například nesouhlas se srpnovým vstupem vojsk Varšavské smlouvy na území Československa znamenal v

podstatě konec jejich kariéry (tento problém se však netýkal pouze školského rezortu). Tehdejší ministerstvo školství také šířilo mezi mládež socialistickou ideologii i v mimoškolních aktivitách, například mezi členy Československého svazu mládeže a Pionýrské organizace.

Po revoluci v roce 1989 došlo k celkové depolitizaci a demokratizaci školství, které se vracelo se opět k demokratickým principům. Mohly vznikat školy soukromé či církevní, rázem se přestaly vyučovat politické ideologie a studenti spolu s pedagogy již nebyli zatíženi politickým tlakem.

Avšak je třeba vyzdvihnout i pozitiva předchozích období. Rostla vzdělanost mezi mladými lidmi, rozšiřovaly se školy.

Stále se testují nové a nové poznatky a cesty k optimálním podmínkám vzdělávání a jejich metody. Pedagogičtí pracovníci dosahovali v průběhu času stále vyššího vzdělání. Nakonec je třeba podotknout, že v porevoluční etapě se jim nabízejí daleko širší možnosti vzdělávání a dalšího profesního růstu.

Okrajově jsem se věnovala zajímavostem legislativy ve vysokém školství, které samy o sobě jsou obsáhlou tematikou. Historie školství je široké téma, ve kterém existují další a další otázky a odpovědi. Možným pokračováním by mohlo být podrobnější seřazení a utřídění zákonů, vyhlášek, novel, nařízení a předpisů, které byly vydávané v průběhu let a týkaly se vzdělávání jak žáků, studentů i pedagogů.

Velké pozitivum posledních let vidím v možnosti každé školy vytvářet si vlastní školní vzdělávací program, který je jedinečný a který si škola přizpůsobuje podle svých podmínek a potřeb tak, aby byla opravdu funkční a směřovala kupředu. K této skutečnosti by měla pomáhat autoevaluace, která by byla prováděna tak, aby se daly jak vyzdvihnout pozitiva, tak snáze odstranit nedostatky. Ze své praxe vím, že v této oblasti jsou velké rezervy. U mnohých pedagogů a partnerů škol je třeba pozměnit myšlení, v této problematice se více vzdělávat a pochopit čím je v té které škole ku prospěchu.

Literatura a zdroje

Odborná literatura:

- [1] BACÍK, F., KALOUS, J., SVOBODA, J. et al. *Úvod do teorie a praxe školského managementu I*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-010-6
- [2] BEČVÁŘOVÁ, Z. *Současná mateřská škola a její řízení*. Praha: Portál, s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-537-7
- [3] BENEŠ, E. *O školské reformě*. Praha: Pokrok, 1947
- [4] HÝBL, F. J. *Cach, J. B. Čapek, B. Uher a další představitelé dějin české a slovenské pedagogiky 2. poloviny 20. století: materiály z odborné konference, konané 25.-26. června 2003 v Přerově*. Přerov: Muzeum Komenského, 2004. ISBN 80-239-3958-0.
- [5] CIGÁNEK, R. *Politický zápas o jednotnou státní školu 1945-1949: sborník z konference konané dne 25. listopadu 2009 v Praze*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-802-4616-117.
- [6] HORÁK, Z., *Círky a české školství: právní zajištění působení církví a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-802-4736-235.
- [7] KOTÍKOVÁ, M.; PAŘÍZEK, V.; SACHSOVÁ, H., aj. *Organizace a správa československého školství*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.
- [8] MORKEŠ, F. *Devětkrát o českém školství: (přehledný průvodce)*. 1. vyd. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze, 2004. ISBN 80-901-4616-3.
- [9] MORKEŠ, F. *Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích*. 1. vyd. Praha: Pedagogické Muzeum J. A. Komenského, 2002. ISBN 80-901461-9-8.
- [10] *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

- [11] PRŮCHA, J. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-807-1789-994.
- [12] PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.
- [13] *Přehled právních předpisů z oboru školství*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959.
- [14] RÝDL, K. *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I: (1774-1989)*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010. ISBN 978-807-3953-225.
- [15] RÝDL, K. *Inovace školských systémů*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-866-4217-8.
- [16] SOMR, M. *Dějiny školství a pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- [17] ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: SPN, 1983.
- [18] VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H., VÁŇOVÁ, R., aj. *Pedagogika pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 80-247-1734-4.
- [19] ŽIŠKA, V. *Právní subjektivita škol a školských zařízení*. Praha: Učitelská unie, 1991. ISBN 80-900147-2-0.

Internetové zdroje: C

- [20] *Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.: Pražské jaro 1968*. [online]. [cit. 2012-11-25]. Dostupné z: <http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/405_1.pdf>
- [21] *Zakony-online.cz* [online]. [cit. 2012-04-01]. Dostupné z: <<http://zakony-online.cz/>>
- [22] *Zákony na webu* [online]. [cit. 2012-04-01]. Dostupné z: <<http://sbcz.cz/>>
- [23] *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2012-04-01]. Dostupné z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/>>
- [24] *SBÍRKA PŘEDPISŮ ČESKÉ REPUBLIKY zákony, vyhlášky a jiné právní předpisy* [online]. [cit. 2012-04-01]. Dostupné z: <<http://www.sbirka.cz/>>

- [25] *Vláda České republiky: Přehled členů vlády*. [online]. [cit. 2012-04-01].
Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/zdenek-fierlinger-1/prehled-ministru-24683/>>
- [26] *Výzkumný ústav pedagogický v Praze (VÚP)* [online]. [cit. 2013-06-09].
Dostupné z: <<http://www.nuv.cz/vse-o-nuv/vyzkumny-ustav-pedagogicky-vup-1>>
- [27] *Otokar Chlup* [online]. [cit. 2013-06-09]. Dostupné z:
<<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/chlup.html>>
- [28] *Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky* [online]. [cit. 2013-06-09]. Dostupné z: <http://www.nssoud.cz/historie/ustava_1948.pdf>
- [29] *100/1960 Sb. - Poslanecká sněmovna* [online]. [cit. 2013-06-09]. Dostupné z:
<<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=100&r=1960>>
- [30] *1968, 5. duben, Praha. - Akční program KSČ - Pražské jaro 1968* [online]. [cit. 2013-06-09]. Dostupné z:
<http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/405_1.pdf>
- [31] *163/1969 Sb. Poslanecká sněmovna* [online] [cit. 2014-03-01]. Dostupné z:
<<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=163&r=1969>>
- [32] *153/1969 Sb. Poslanecká sněmovna* [online] [cit. 2014-03-01]. Dostupné z:
<<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=153&r=1969>>
- [33] *29/1984 Sb. - Poslanecká sněmovna* [online]. [cit. 2013-06-09]. Dostupné z:
<<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=29&r=1984>>
- [34] *www.PravniPredpisy.cz - předpis č. 61/1985 Sb.. - Program Zákon* [online].
[cit. 2013-06-09]. Dostupné z:
<http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1998/111998/Sb_111998-----_php>
- [35] *zákon č. 564/1990 Sb.* [online]. [cit. 2013-06-09]. Dostupné z:
<<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/564-90.htm>>

- [36] *Úplné znění zákona ze dne 18. května 2000 č. 157/2000 Sb.*, [online]. [cit. 2013-06-09]. Dostupné z: <<http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/uplne-zneni-zakona-ze-dne-18-kvetna-2000-c-1572000-sb-o-prechodu-nekterych-veci-prav-a-zavazku-z-majetku-ceske-republiky-do-majetku-kraju-ve-zneni-zakona-c-102001-sb-zakona-c-4082001-sb-s-ucinnosti-ke-dni-20-listopadu-2001-3146.html>>
- [37] *172/1990 Sb. - Poslanecká sněmovna* [online]. [cit. 2013-06-09]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=172&r=1990>>
- [38] *Nariadení vlády o oceněních udělovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy - Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2013-06-09]. Dostupné z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2010-313>>

Příloha č. 1 - Přehled ministrů školství v letech 1945 – 2014

Tato příloha obsahuje stručný přehled ministrů jednotlivých vlád od roku 1945 do současnosti. Od roku 1969 do roku 1992 se jedná o ministry České socialistické republiky a České republiky v rámci federace. U každého ministra je uveden přesný název jeho funkce a politická příslušnost (Vláda ČR, 2012).

Období 1945 – 1948

Vláda Zdeňka Fierlingera I a II

Zdeněk Nejedlý (KSČ) – ministr školství a osvěty (5.4.1945 – 2.7.1946)

Vláda Klementa Gottwalda I

Jaroslav Stránský (nestraní) - ministr školství a osvěty (2.7.1946 – 25.2.1948)

Zdeněk Nejedlý byl ministrem dvakrát. Poprvé v období po druhé světové válce, podruhé po únorových událostech v roce 1948, kdy významně přispěl ke zrušení církevních škol. V období před druhou světovou válkou byl uznávanou autoritou, v poválečném období začal ztrácet prestiž. Od roku 1947 ho vystřídal v ministerském křesle Jaroslav Stránský. Byl na dlouhou dobu posledním ministrem, který nebyl příslušníkem komunistické strany. V době jeho funkčního období se začala připravovat školská reforma, která však nebyla schválena pro rozdílnost názorů na jednotnou školu.

Období 1948 – 1953

Vláda Klementa Gottwalda II

Zdeněk Nejedlý (KSČ) - ministr školství a osvěty (25.2.1948 – 15.6.1948)

(Pozn.: Dále až po Janu Synkovou do r. 1989 všichni členy KSČ)

Vláda Antonína Zápotockého, Viliama Širokého

Zdeněk Nejedlý - ministr školství a osvěty (15.6.1948 – 31.1.1953)

Ernest Sýkora - ministr školství a osvěty (31.1.1953 – 14.9.1953)

Ladislav Štoll - ministr vysokých škol (31.1.1953 – 14.9.1953), ministr školství a osvěty (14.9.1953 – 12.12.1954)

Ihned po únorovém převratu se stal ministrem školství opět Zdeněk Nejedlý. Jednotná škola byla schválena. Funkcionář Československého svazu mládeže Ernest Sýkora nezasáhl do školství pozitivně. Zasadil se o vydání nového školského zákona č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů. Ladislav Štoll byl devět měsíců ministrem pro vysoké školy.

Období 1953 – 1960

Vláda Viliama Širokého

František Kahuda - ministr školství (od 16.6.1956 školství a kultury) (12.12.1954 – 11.7.1960)

Ve funkčním období Františka Kahudy došlo ke změně ve vzdělávání učitelů a v roce 1955 to byla významná událost, která ovlivnila práci škol ve školním roce 1954/55, a tou byla spartakiáda.

Období 1960 – 1978

Vláda Viliama Širokého

František Kahuda - ministr školství a kultury (11.7.1960 – 20.9.1963),

Vláda Jozefa Lenárta

Čestmír Císař - ministr školství a kultury (20.9.1963 – 10.11.1965)

Jiří Hájek - ministr školství a kultury (10.11.1965 – 20.1.1967), ministr školství (20.1.1967 – 8.4.1968)

Vláda Oldřicha Černíka I

Vladimír Kadlec - ministr školství, (8.4.1968 – 31.12.1968)

Česká socialistická republika

Vláda Stanislava Rázla

Vilibald Bezdíček - ministr školství (8.1.1969 – 27.8.1969)

Jaromír Hrbek - ministr školství (27.8.1969 – 29.9.1969)

Vláda Josefa Kempného a Josefa Korčáka I

Jaromír Hrbek - ministr školství (29.9.1969 – 8.7.1971)

Josef Havlín - ministr školství (8.7.1971 – 9.12.1971)

Vláda Josefa Korčáka II, III

Josef Havlín - ministr školství (9.12.1971 – 8.10.1975)

Milan Vondruška - ministr školství (od 8.10.1975)

Za ministra Čestmíra Císaře byly realizovány změny v administrativě, došlo k jejímu zjednodušení. Ministři Jiří Hájek, Vladimír Kadlec a Vilibald Bezdíček usilovali o demokratizaci ve školství.

Období 1978 – 1989

Vláda Josefa Korčáka III, IV

Milan Vondruška – ministr školství (z předešlého období do 18.6.1986)

Vláda Josefa Korčáka, Ladislava Adamce, Františka Pitry a Petra Pitharta (do 29.6.1990)

Milan Vondruška – ministr školství (18.6.1986 – 8.5.1987)

Karel Juliš - ministr školství (8.5.1987 – 21.4.1988), ministr školství, mládeže a tělovýchovy (21.4.1988 – 11. 10. 1988)

(Poznámka: dále stejný název funkce)

Jana Synková – (12.10.1988 – 5.12.1989)

Jak píše Morkes, v tomto období byli ministry lidé, kteří byli oddaní komunistické straně, ale neschopni tvůrčího myšlení (Morkes, 2002). Milan Vondruška zastával funkci ministra nejdelší dobu. V období jeho vlády proběhla školská reforma.

Po listopadu 1989 do současnosti (březen 2012)

Milan Adam (nestraník) - (5.12.1989 – 29.6.1990)

Vláda Petra Pitharta

Petr Vopěnka (nestraník) - (29.6.1990 – 2.7.1992)

Vláda Václava Klause I, II

Petr Piňha (KDS) - (7.1992 – 27.4.1994)

Ivan Pilip (KDS) - (2.5.1994 – 4.7.1996)

Jiří Gruša (nestraník) - (2.6.1997 – 2.1.1998)

Vláda Josefa Tošovského

Jan Sokol (nestraník) - (2.1.1998 – 17. 7. 1998)

Vláda Miloše Zemana

Eduard Zeman (ČSSD) – (22.7.1998 – 12.7.2002)

Vláda Vladimíra Špidly, Stanislava Grosse, Jiřího Paroubka

Petra Buzková (ČSSD) - (15.7.2002 – 4.9.2006)

Vláda Mirka Topolánka I

Miroslava Kopicová (nestraník) - ministryně školství, mládeže a tělovýchovy (4. 9. 2006 – 9. 1. 2007)

Vláda Mirka Topolánka II

Dana Kuchtová (SZ) - (9. 1.2007 – 4. 10. 2007)

Eva Bartoňová (ODS) - (4. 10.2007 – 2. 11. 2007)

Martin Bursík (SZ) - (2. 11.2007 – 4. 12. 2007)

Ondřej Liška (SZ) - (4. 12. 2007 – 8. 5. 2009)

Vláda Jana Fischera

Miroslava Kopicová (nestraník) - (8. 5. 2009 – 13.7. 2010)

Vláda Petra Nečase

Josef Dobeš (VV) - (13.7.2010 – 31.3.2012)

Petr Fiala (nestraník) - (2.5.2012 – 10.7.2013)

Vláda Jiřího Rusnoka

Dalibor Štys (nestraník) - (od 10.7.2013 – 29.1.2014)

Vláda Bohuslava Sobotky

Marcel Chládek (ČSSD) – (od 29.1.2014 do současnosti)

V letech po sametové revoluci došlo k nejčastějšímu střídání ministrů od konce druhé světové války. V období vlády některých ministrů nedošlo k žádným podstatným změnám. Většina ministrů nebyla ve vládě celé po volební období. V době, kdy byl ministrem Ivan Pilip, se uskutečnila první stávka učitelů. Hlavním motivem stávky byly platové požadavky a celková prosperita školství. V době vlády Eduarda Zemana došlo k reformě veřejné správy, která se dotkla školství v oblasti jeho řízení. Ministryně Petra Buzková se zasloužila o schválení nového zákona č.

561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Příloha č. 2 – Nejdůležitější platné předpisy ve školství

**Ministerstvo školství,
mládeže a tělovýchovy
Č. j. 4557/2010-80**

SEZNAM PLATNÝCH PŘEDPISŮ V RESORTU ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY podle stavu k 1. 6. 2010

Seznam platných předpisů v resortu školství, mládeže a tělovýchovy obsahuje výčet právních i vnitroresortních předpisů, které vydává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, popřípadě které spadají do působnosti MŠMT nebo obsahují speciální právní úpravu týkající se přímo vztahů v resortu školství, mládeže a tělovýchovy. (V seznamu proto nejsou uvedeny obecné právní předpisy, které jsou sice pro subjekty v resortu školství, mládeže a tělovýchovy závazné, avšak jejichž obsah není významnou měrou tvořen speciálními pravidly upravujícími přímo vztahy v daném resortu.)

I. Výchova a vzdělávání (předškolní, základní, střední, vyšší odborné, základní umělecké, jazykové)

Zákony

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění zákonů č. 383/2005 Sb., č. 112/2006 Sb., č. 158/2006 Sb., č. 161/2006 Sb., č. 165/2006 Sb., č. 179/2006 Sb., č. 342/2006 Sb., č. 624/2006 Sb., č. 217/2007 Sb., č. 296/2007 Sb., č. 343/2007 Sb., č. 58/2008 Sb., č. 126/2008 Sb., č. 189/2008 Sb., č. 242/2008 Sb., č. 243/2008 Sb., č. 306/2008 Sb., č. 384/2008 Sb., č. 49/2009 Sb. a č. 378/2009 Sb.

(Úplné znění zákona č. 561/2004 Sb., vyhlášené pod č. 317/2008 Sb., zahrnuje novely až do zákona č. 243/2008 Sb. včetně.)

Zákon č. 562/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona, ve znění zákona č. 264/2006 Sb.

Zákon č. 563/2004 Sb., O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 383/2005 Sb., zákona č. 179/2006 Sb., zákona č. 264/2006 Sb., zákona č. 189/2008 Sb., zákona č. 348/2008 Sb., zákona č. 223/2009 Sb., zákona č. 422/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 159/2010 Sb., zákona č. 420/2011 Sb. a zákona č. 198/2012 Sb.

Nařízení vlády

Nařízení vlády č. 689/2004 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, ve znění nařízení vlády č. 18/2006 Sb., č. 224/2007 Sb., č. 268/2008 Sb., č. 98/2009 Sb. a č. 242/2009 Sb.

Nařízení vlády č. 362/2008 Sb., o zrušení některých nařízení vlády v oblasti školství, mládeže a tělovýchovy.

Vyhlášky

1) Vyhlášky MŠMT

Vyhláška č. 442/1991 Sb., o ukončování studia ve středních školách a učilištích, ve znění zákona č. 138/1995 Sb. a vyhlášek č. 235/2003 Sb. a č. 672/2004 Sb. (ve školním roce 2009/2010 se aplikuje na základě § 185 odst. 8 zákona č. 561/2004 Sb., ve znění zákona č. 378/2009 Sb.)

Vyhláška č. 671/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o organizaci přijímacího řízení ke vzdělávání ve středních školách, ve znění vyhlášky č. 422/2006 Sb., č. 46/2008 Sb. a č. 394/2008 Sb.

Vyhláška č. 10/2005 Sb., o vyšším odborném vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 470/2006 Sb.

Vyhláška č. 12/2005 Sb., o podmínkách uznání rovnocennosti a nostrifikace vysvědčení vydaných zahraničními školami.

Vyhláška č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři, ve znění vyhlášek č. 374/2006 Sb. a č. 400/2009 Sb.

Vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 43/2006 Sb.

Vyhláška č. 15/2005 Sb., kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy, ve znění vyhlášky č. 225/2009 Sb.

Vyhláška č. 16/2005 Sb., o organizaci školního roku, ve znění vyhlášky č. 322/2008 Sb.

Vyhláška č. 17/2005 Sb., o podrobnějších podmínkách organizace České školní inspekce a výkonu inspekční činnosti.

Vyhláška č. 33/2005 Sb., o jazykových školách s právem státní jazykové zkoušky a státních jazykových zkouškách.

Vyhláška č. 47/2005 Sb., o ukončování vzdělávání ve středních školách závěrečnou zkouškou a o ukončování vzdělávání v konzervatoři absolutoriem

- Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění vyhlášky č. 454/2006 Sb.
- Vyhláška č. 54/2005 Sb., o náležitostech konkursního řízení a konkursních komisích.
- Vyhláška č. 55/2005 Sb., o podmínkách organizace a financování soutěží a přehlídek v zájmovém vzdělávání.
- Vyhláška č. 64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů, ve znění vyhlášky č. 57/2010 Sb.
- Vyhláška č. 71/2005 Sb., o základním uměleckém vzdělávání.
- Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.
- Vyhláška č. 223/2005 Sb., o některých dokladech o vzdělání, ve znění vyhlášky č. 489/2006 Sb. a č. 63/2008 Sb.
- Vyhláška č. 224/2005 Sb., kterou se zrušují některé vyhlášky v působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.
- Vyhláška č. 364/2005 Sb., o vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a ze školní matriky (vyhláška o dokumentaci škol a školských zařízení), ve znění vyhlášek č. 389/2006 Sb., č. 226/2007 Sb. a č. 208/2009 Sb.
- Vyhláška č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou, ve znění vyhlášky č. 90/2010 Sb. (v souladu s § 185 odst. 8 zákona č. 561/2004 Sb., ve znění zákona č. 378/2009 Sb., bude aplikována od 1. září 2010).
- Vyhláška č. 274/2009 Sb., o školských zařízeních, u nichž se nejvyšší povolené počty dětí, žáků a studentů nebo jiných obdobných jednotek vedených v rejstříku škol a školských zařízení neuvádějí.

Příloha č. 3 – Nařízení vlády o oceněních udělovaných MŠMT

313

NAŘÍZENÍ VLÁDY

ze dne 3. listopadu 2010

o oceněních udělovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy

Vláda nařizuje podle § 49 odst. 6 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění zákona č. 26/2008 Sb.:

§ 1 Ocenění v oblasti školství, mládeže a tělovýchovy

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „ministerstvo“) může udělovat tato ocenění:

- a) Medaili Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy,
- b) Cenu ministra školství, mládeže a tělovýchovy pro vynikající studenty a absolventy studia ve studijním programu a za mimořádné činy studentů,
- c) Plaketu Jana Ámose Komenského,
- d) Cenu Milady Paulové,
- e) Evropskou jazykovou cenu Label a ocenění Evropský učitel jazyků,
- f) Cenu ministra školství, mládeže a tělovýchovy za práci s dětmi a mládeží,
- g) Čestné uznání Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy za práci s dětmi a mládeží,
- h) Cenu ministra školství, mládeže a tělovýchovy pro nejlepší sportovce,
- i) Cenu ministra školství, mládeže a tělovýchovy „Fair Play“.

§ 2 Medaile Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

(1) Medaile Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy se uděluje fyzické osobě, právnické osobě, popřípadě skupině fyzických osob za významnou pedagogickou, výchovnou, vědeckou, sportovní nebo uměleckou činnost vykonávanou v oblasti školství, mládeže nebo tělovýchovy nebo za mimořádně záslužný čin při zajišťování a zlepšování podmínek pro výchovu a vzdělávání v České republice. Fyzické osobě lze medaili udělit též při příležitosti životního nebo pracovního výročí za dlouhodobé a vynikající působení v oblasti školství, mládeže nebo tělovýchovy.

(2) Ocenění podle odstavce 1 se uděluje v prvním stupni jako stříbrná medaile a ve druhém stupni jako bronzová medaile.

§ 3 Cena ministra školství, mládeže a tělovýchovy pro vynikající studenty a absolventy studia ve studijním programu a za mimořádné činy studentů

(1) Cena ministra školství, mládeže a tělovýchovy pro vynikající studenty a absolventy studia ve studijním programu a za mimořádné činy studentů se uděluje studentovi nebo absolventovi bakalářského, magisterského nebo doktorského studijního programu za mimořádné výsledky ve studiu nebo ve vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké nebo další tvůrčí činnosti související se studiem v daném studijním programu. Dále se tato cena uděluje studentovi nebo absolventovi za mimořádný čin prokazující občanskou statečnost, odpovědnost nebo obětavost.

(2) Ocenění podle odstavce 1 tvoří diplom a další věcné nebo peněžní ocenění v hodnotě do 25 000 Kč. V kalendářním roce může být uděleno nejvýše 10 těchto ocenění.

§ 4 Plaketa Jana Ámose Komenského

(1) Plaketa Jana Ámose Komenského se uděluje pedagogovi zpravidla u příležitosti významného životního jubilea, a to za dlouhodobý přínos výchově a vzdělávání v České republice.

(2) Ocenění podle odstavce 1 tvoří plaketa a věcné ocenění v hodnotě do 2 000 Kč. V kalendářním roce lze udělit nejvýše 5 těchto ocenění.

§ 5 Cena Milady Paulové

(1) Cena Milady Paulové se uděluje fyzické osobě za významný přínos k rozvoji vědeckého oboru, mimořádné výsledky v oblasti mezinárodního výzkumu a vývoje, významnou pedagogickou, publikační nebo popularizační činnost, nebo zásluhy o rozvoj občanské společnosti.

(2) Ocenění podle odstavce 1 lze udělit jednou za kalendářní rok a tvoří je diplom a peněžní ocenění ve výši do 150 000 Kč.

§ 6 Evropská jazyková cena Label a ocenění Evropský učitel jazyků

(1) Za významnou činnost přispívající k rozvoji v oblasti výuky a studia cizích jazyků se uděluje právnické osobě Evropská jazyková cena Label.

(2) Za významnou činnost přispívající k rozvoji v oblasti výuky a studia cizích jazyků se uděluje fyzické osobě ocenění Evropský učitel jazyků.

(3) Ocenění podle odstavců 1 a 2 tvoří diplom a další ocenění ve formě věcné, peněžní nebo v kombinaci obou forem v hodnotě do 200 000 Kč. Součet hodnot těchto ocenění udělených v jednom kalendářním roce nesmí přesáhnout 1 400 000 Kč.

§ 7 Cena ministra školství, mládeže a tělovýchovy za práci s dětmi a mládeží

(1) Cena ministra školství, mládeže a tělovýchovy za práci s dětmi a mládeží se uděluje fyzické osobě, právnické osobě, popřípadě skupině fyzických osob za významnou dlouhodobou činnost v oblasti zájmového vzdělávání a využití volného času dětmi a mládeží.

(2) Cenou podle odstavce 1 je věcné ocenění v hodnotě do 5 000 Kč.

§ 8 Čestné uznání Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy za práci s dětmi a mládeží

Pro udělení Čestného uznání Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy za práci s dětmi a mládeží se použije § 7 obdobně s tím, že součet hodnot ocenění podle § 7 a 8 udělených v jednom kalendářním roce nesmí přesáhnout 25 000 Kč.

§ 9 Cena ministra školství, mládeže a tělovýchovy pro nejlepší sportovce

(1) Cena ministra školství, mládeže a tělovýchovy pro nejlepší sportovce se uděluje sportovci za vynikající výsledky ve významných mezinárodních soutěžích.

(2) Ocenění podle odstavce 1 tvoří diplom a další věcné nebo peněžní ocenění v hodnotě do 25 000 Kč. Výše uděleného ocenění zohledňuje medailové umístění sportovce nebo význam mimořádného sportovního výkonu. Součet hodnot těchto ocenění udělených v jednom kalendářním roce nesmí přesáhnout 1 250 000 Kč.

§ 10 Cena ministra školství, mládeže a tělovýchovy „Fair Play“

(1) Cena ministra školství, mládeže a tělovýchovy „Fair Play“ se uděluje fyzické osobě a právnické osobě, popřípadě skupině fyzických osob v oblasti výchovy a vzdělávání za mimořádné činy sportovního charakteru v náročných životních situacích.

(2) Ocenění podle odstavce 1 tvoří diplom a věcné nebo peněžní ocenění v hodnotě do 5 000 Kč. Součet hodnot těchto ocenění udělených v jednom kalendářním roce nesmí přesáhnout 150 000 Kč.

§ 11 Účinnost

Toto nařízení nabývá účinnosti dnem 15. Listopadu 2010.

Předseda vlády:
RNDr. Nečas v. r.

Ministr školství, mládeže a tělovýchovy:
Mgr. Dobeš v. r.

Příloha č. 4 – Soustava škol

Archiv hlavního Města Prahy Archivní 6, Praha 4 - 149 00 ☎ 236 004 017 ahmp@praha.eu	Informace pro uživatele	
---	-------------------------	---

SOUSTAVA ŠKOL

Soustava škol byla určována školskými zákony. Tyto zákony a prováděcí vyhlášky k nim určovaly i délku studia.

Orientační přehled hlavních typů škol a délka docházky v letech 1948 – 1989:

1948/1949 – 1952/1953 (zákon o základní úpravě jednotného školství, č. 95/1948 Sb.)

základní vzdělání (1. a 2. stupeň)	<i>národní škola</i>	5 let studia	x
	<i>střední škola</i>	4 roky studia	x
střední vzdělání (3. stupeň)	<i>základní odborná škola (– učňovské)</i>	3 roky studia	vyučení
	<i>odborná škola</i>	2 – 3 roky studia	
	<i>vyšší odborná škola</i> (pro průmysl, zemědělství, obchod, ženská povolání, uměleckou činnost, sociální a zdravotní službu atd).	4 – 5 let studia	maturitní zkouška
	<i>gymnázium</i>	4 roky studia	maturitní zkouška

Povinná školní docházka: 9 let

1953/1954 – 1960/1961 (zákon o školské soustavě a vzdělávání učitelů č. 31/1953 Sb.)

základní vzdělání (1. a 2. stupeň)	<i>národní škola*</i>	5 let studia	x
	<i>(osmiletá) střední škola</i>	osm let studia	x
	<i>11letá střední škola – prvních osm postupných ročníků</i>	osm let studia	x
střední vzdělání (3. stupeň)	<i>jedenáctileté střední školy</i>	4 roky studia	maturitní zkouška
	<i>pedagogické školy</i>	4 roky studia	maturitní zkouška
	<i>odborná učiliště</i>	zpravidla 3 roky studia	vyučení
	<i>odborné školy</i>	3 – 4 roky studia	zakočení dle typu školy
vyšší odborné vzdělání	<i>vyšší pedagogické školy</i>	2 roky studia	

Povinná školní docházka: 8 let

*) Na území hl. m. Prahy zachovány dle §4 odst. 3 zákona č. 31/1953.

1960/1961 – 1984 (zákon o soustavě výchovy a vzdělávání č. 186/1960 Sb.)

základní vzdělání (1. a 2. stupeň)	<i>základní devítiletá škola</i>	9 let	x
střední vzdělání (3. stupeň)	<i>odborné učiliště</i>	zpravidla 2 – 3 roky	vyučení
	<i>učňovská škola</i>	zpravidla 2 – 3 roky	vyučení
	<i>SŠ pro pracující</i>	stanoveno zvl. předpisy	
	<i>odborné školy</i> (nižší vzdělání technického, ekonomického, administrativního směru aj.)	2 – 3 roky	
	<i>střední odborná škola</i> (vzdělání pro učitelství na MŠ, střední technické, ekonomické, zdravotnické atd.)	4 roky	maturitní zkouška
	<i>SVVŠ*</i>	3 roky	maturitní zkouška
	<i>konzervatoře</i>	4 roky	maturitní zkouška
vyšší vzdělání	<i>podniková technická škola pro pracující se středním vzděláním</i>	nejméně 2 roky	
	vyšší odborné vzdělání příslušných ročníků konzervatoří a podnikových institutů	2 / 2 a více let	

Povinná školní docházka: 9 let

*) = střední všeobecně vzdělávací škola

Zákon č. 168/1968 Sb. znovu zavedl od školního roku 1969/1970 čtyřletá gymnázia místo dosavadních tříletých SVVŠ.

1978/1979 – 1984 (zákon o opatřeních v soustavě základních a středních škol č. 63/1978 Sb.)

základní vzdělání (1. a 2. stupeň)	<i>základní škola</i>	8 let	x
	<i>základní devítiletá škola</i>	9 let	x
střední vzdělání (3. stupeň)	<i>střední odborné učiliště</i>	4 roky	závěrečná učňovská zkouška; maturitní zkouška
		2 – 3 roky	závěrečná učňovská zkouška
	<i>gymnázium</i>	4 roky	maturitní zkouška
	<i>střední odborná škola</i> (technickohospodářské, zdravotnické, sociálně právní, výtvarné, pedagogické, administrativní vzdělání)	4 roky	maturitní zkouška
	<i>konzervatoř</i>	4 roky	maturitní zkouška
	<i>SŠ pro pracující</i>	2 – 3 roky	maturitní zkouška
	<i>odborná škola</i>	2-3 roky	absolvování posledního ročníku
	<i>odborné učiliště*)</i> <i>učňovská škola*)</i>	2 – 3 roky	závěrečná učňovská zkouška dle délky učebního poměru

Povinná školní docházka: pro žáky základních škol - 10 let; pro žáky základních devítiletých škol - 9 let.

*) Též vyučovaly 4letým oborům, zakončeným maturitní zkouškou.

1984 – (2004) (zákon o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol č. 29/1984 Sb.)

základní vzdělání (1. a 2. stupeň)	<i>základní škola</i>	8 let	x
střední vzdělání	<i>střední odborné učiliště</i>	nejméně 2 roky	závěrečná zkouška
		4 roky	maturitní zkouška
úplné střední vzdělání	<i>gymnázium</i>	4 roky	maturitní zkouška
	<i>střední škola</i>	4 roky	maturitní zkouška
	<i>konzervatoř</i>	4 roky	maturitní zkouška

Povinná školní docházka: 10 let

Anotace

Jméno a příjmení autora: Dana Předotová

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky FF UP

Název práce: Historie školství od roku 1945 do současnosti

Počet znaků: 99 958

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 38

Klíčová slova: Školství, reforma, školské zákony, právní předpisy, jednotná škola, politika vzdělávání, vzdělávání učitelů, pedagogická a odborná způsobilost

Tato bakalářská práce se zabývá vývojem českého školství od roku 1945 do současnosti. Shromáždí, mapuje, popisuje a analyzuje změny v českém školství, které lze chronologicky utřídit.

Práce je členěna do šesti hlavních částí podle významných změn, které se udály v legislativě školství, zejména díky politickým změnám, od roku 1945 do současnosti. Prvním obdobím jsou léta 1945 – 1948, dále pak období v letech 1948 – 1953, 1953 – 1960, 1960 – 1978, 1978 – 1989 a nakonec období od roku 1989 po současnost. Práce se zaměřuje na shrnutí základních poznatků o systému předškolního, základního a středního školství v daném období a na systém vzdělávání pedagogů v jednotlivých etapách a systém jejich dalšího vzdělávání.

Závěrem práce jsou shrnuty hlavní trendy těchto změn.

Key words: Education, reform, school laws, regulations, uniform school system, educational policy, teacher training, educational and professional qualifications

Abstract

This bachelor's thesis deals with the development of Czech education system since 1945 to present. It collects, describes and analyzes the changes in Czech education system and sorts them chronologically.

The thesis is divided into six main periods by significant changes that have occurred, mainly due to political changes, in the legislation of Education from 1945 to present. The first period are the years 1945 – 1948, then in period between 1948 – 1953, 1953 – 1960, 1960 – 1978, 1978 – 1989 and finally the period from 1989 to present. The work focuses on collecting of basic information about the system of preschool, primary and secondary education in particular periods and the system of education of teachers in various phases and the system of their further education.

Finally, the thesis summarizes the main trends of these changes.

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra sociologie a andragogiky
Akademický rok: 2010-2011

PODKLAD PRO ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE STUDENTA

Příjmení, jméno, titul: Dana Předotová

Osobní číslo: I09032

Studijní obor: Školský management

Téma česky: Historie školství od roku 1945 do současnosti

Název anglicky: History of education since 1945

Vedoucí práce: Ing. Bc. Vít Beran

Kontakt na vedoucího práce: e-mail: vít.beran@zskunratice.cz, tel.: 261097212, 724370813

Zásady pro vypracování:

1. Písemná specifikace výzkumného záměru, specifikace cíle práce, objektu, předmětu a návrh metodiky zkoumání – září 2011
2. Rešerše literatury z oblasti historie školství od roku 1945 do současnosti a písemné vypracování východisek práce – říjen 2011
3. Zpracování teoretických východisek a formulace první verze teoretické části – listopad 2011
4. Studium odborné literatury, rešerše, komparace, analýza – prosinec 2011
5. Vyhodnocení výsledků šetření a formulace první verze interpretace – leden 2012
6. Zpracování textu, konzultace a úpravy – únor 2012
7. Předložení definitivní podoby práce k závěrečné konzultaci – 15. březen 2012

Rozsah práce: 40 normostran, tj. 90 tisíc znaků

Seznam doporučené literatury:

1. Bílá kniha – národní program rozvoje vzdělávání v ČR [online] [cit. 24.4.2011] DOSTUPNE na www.msmt.cz.>Dokumenty>Ostatní dokumenty
2. HLEDÍKOVÁ. Z. JANÁK. J. DOLEJŠ. J.: Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost. Praha, Nakladatelství LN 2007
3. JURNÍKOVÁ. J. SLUKOVÁ. S. PRŮCHA. P.: Správní právo – zvláštní část. VYD.6. Brno. MU 2009
4. KOTÍKOVÁ. M. PAŘÍZEK. V. SACHSOVÁ. H.: Organizace a správa čs. školství. VYD.1. Praha, SPN 1966
5. SOMR. M.: Dějiny školství a pedagogiky. VYD. 1. Praha, SPN 1987
6. POLÁK. P. ŠRÁMKOVÁ. D.: Průvodce rokem ředitele základní a mateřské školy. VYD. 3. Anag, Ostrava 2005
7. RÝDL. K.: K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. VYD.1. Univerzita Pardubice 2010
8. RÝDL. K.: Cesta k autonomní škole. Praha, Strom 1996
9. RÝDL. K. Inovace školských systémů. VYD. 1. ISV. 2003
10. ŘEHÁK. OSTRÝ. FRANC.: Výběr školských norem. Praha 1978

11. RŮŽEK, BERNÁK.: Přehled právních předpisů z oboru školství. Praha 1959
12. PRŮCHA, J.: Pedagogická encyklopedie. VYD. 1. Praha 2009
13. Zákony, vyhlášky a nařízení vlády a jiné právní normy [online] [cit. 24.4.2011] DOSTUPNE na [www: business.center.cz/business/pravo/zakony/](http://www.business.center.cz/business/pravo/zakony/)
14. 160 let ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, MŠMT ČR [online] [cit. 24.4.2011] DOSTUPNE na [www: msmt.cz>Ministerstvo>Historie ministerstva](http://www.msmt.cz/Ministerstvo/Historie_ministerstva)

Podpis studenta:

Bědich!

Datum:

6.5.2011

Podpis vedoucího práce:

V. G. Am

Datum:

6.5.2011